

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

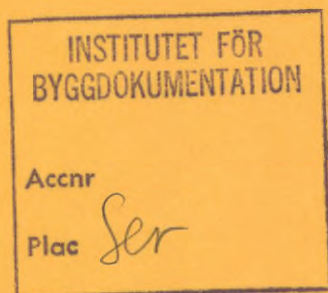
Rapport

R110:1986

Samråd vid stadsförnyelse

Beskrivning av brukarmedverkan vid
stadsförnyelse i Ludvika

Örjan Wikforss
Suzanne de Laval

K
/
B

Bygghforskningsrådet

R110:1986

SAMRÅD VID STADSFÖRNYELSE

Beskrivning av brukarmedverkan
vid stadsförnyelse i Ludvika

Örjan Wikforss
Suzanne de Laval

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 821170-9
från Statens råd för byggnadsforskning till Wikforss
Visualisering AB, Uppsala.

REFERAT

I Ludvika kommun har under åren 1980-1986 genomförts ett brett upplagt samrådsarbete med medverkan av de boende i ett stadsförnyelseprojekt.

Två nedslitna stadsdelar, Ludvika gård och Håksberg, med många tomma lägenheter och svåra sociala problem har genomgått en total förändring.

Ett karaktäriserande inslag i samrådet är verksamheten vid de två informationskontor som upprättades i de bägge områdena. De har fungerat som en kontaktyta mellan de boende och projektledningen.

Rapporten beskriver bakgrunden, tids- och händelseförloppet och de olika samrådsdeltagarnas roller. En beskrivning av stadsförnyelseprojektet görs med utgångspunkt från följande aspekter: fysisk miljö, social miljö, förvaltning, energi och ekonomi. Rapporten vänder sig till planerare, arkitekter, politiker och även till en allmänhet som har intresse av samråd, stadsförnyelse och bostadsfrågor.

I Byggforskningsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

R110:1986

ISBN 91-540-4650-5

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Svenskt Tryck Stockholm 1986

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	INLEDNING	5
1.	STADSFÖRNYELSE I LUDVIKA GÅRD OCH HÅKSBERG I LUDVIKA KOMMUN	
1.1	Problemställning, forskningsuppgift	7
1.2	Samrådets förutsättningar	7
2.	PROGRAM FÖR SAMRÅDET	
2.1	Samrådets mål	13
2.2	Samrådets organisation	13
2.2.1	Det kommunala fastighetsbolagets organisation	20
2.2.2	Projektledningens arbetssätt	22
2.3	Samrådets underlagsmaterial	24
3.	SAMRÅDETS GENOMFÖRANDE	
3.1	Programskedet	27
3.2	Detaljprojektering	30
3.3	Genomförandet av ombyggnaderna	30
4.	STADSFÖRNYELSEPROJEKTETS INNEHÅLL OCH PROBLEM	
4.1	Den fysiska förnyelsen	37
4.2	Den sociala förnyelsen	46
4.3	Förvaltningsplanen	51
4.4	Energiplanen	53
4.5	Ekonomiplanen	53
5.	OLIKA ASPEKTER PÅ STADSFÖRNYELSE- PROJEKTET	
5.1	Konstnärlig medverkan	55
5.2	Massmedias betydelse för projektet	61
5.3	De boendes syn på projektet	71
5.4	Vad händer sedan?	77
	KÄLLOR	79
	SAMMANFATTNING	83

INLEDNING

Under perioden 1980-1986 har i Ludvika kommun pågått ett stadsförnyelseprojekt upplagt som ett brett samrådsarbete. Byggforskningsrådet har finansierat en dokumentation av den första fasen av planeringsarbetet och denna dokumentation har utförts av Ulla Burell och Ann Thulin i en stencil 1982 "Brukardeltagande i programskrivningsskedet".

Byggforskningsrådet tog sedan initiativ till det forskningsprojekt som redovisas i föreliggande rapport. 1982 fick vi i forskargruppen vid Wikforss Arkitektkontor AB en förfrågan om vi ville följa detta stadsförnyelseprojekt. Vi arbetade då med forskningsprojektet "Samråd i praktiken. Om medborgardeltagande i fysisk planering". Ludvika-projektet bedömdes utgöra en bra komplettering till det projektet. Beskrivningen av Ludvikas stadsförnyelseprojekt har givits samma uppläggning som de sex andra planeringsfall som analyserades i "Samråd i praktiken"-projektet.

Arbetsgruppen har letts av Örjan Wikforss, arkitekt SAR, tekn dr och professor. Forskare har varit Ulf Ärlebrand, arkitekt SAR, fil kand, under de sju första månaderna av projektet och Suzanne de Laval, arkitekt SAR, som deltagit under hela projektet.

Projektet har delredovisats innan stadsförnyelseprojektet var slutfört i boken "Samråd i praktiken. Om medborgardeltagande i fysisk planering.", Byggforskningsrådet, T15:1984.

Denna rapport har skrivits av Suzanne de Laval under Örjan Wikforss ledning. Kapitlet om stadsförnyelseprojektet i Ludvika i "Samråd i praktiken" har använts som stomme och till vilket Ulf Ärlebrand bidragit, men har bearbetats och kompletterats med erfarenheterna från det nu i stort sett slutförda stadsförnyelseprojektet.

Denna rapport är en beskrivning av stadsförnyelseprojektet i Ludvika. Vi kom in i projektet då det redan pågått i nästan två år, programskrivning och projektering var slutförd. Ombyggnadsarbetena hade startat och samrådsarbetet fortfor men det ändrade karaktär. Vi har samlat alla protokoll, minnesanteckningar och remissvar som berör stadsförnyelseprojektet. Genom att studera dessa samt kommunala och andra rapporter om projektet, genom att intervjua ett flertal deltagare i projektet och genom att själva delta som observatörer vid vissa samrådsmöten

har vi försökt få fram en helhetsbild av stadsförnyelseprojektet.

Samtliga genomförda intervjuer finns dokumenterade. De mer omfattande intervjuerna har tillställts intervjupersonerna i utskrift för godkännande.

Vi vill tacka alla intervjupersoner för hjälpen och vi riktar ett särskilt tack till medarbetare och beslutsfattare inom Ludvika kommun och Ludvikahem AB som tillställt oss alla protokoll och annan dokumentation, låtit oss delta i möten och tålmodigt svarat på alla frågor och därmed gjort vårt arbete möjligt. Vi är uppriktigt intresserade av att få synpunkter på rapporten.

Uppsala i augusti 1986

Suzanne de Laval och Örjan Wikforss

1. STADSFÖRNYELSE I LUDVIKA GÅRD OCH HÅKSBERG I LUDVIKA KOMMUN

1.1 Problemställning, forskningsuppgift

Under senare år har det blivit vanligt att bostadsområden från 1950- och 1960-talen byggs om och "miljöförbättras". En viktig och allmän-giltig fråga är hur de boende i dessa områden ska få insyn i och kunna påverka ombyggnaden av den egna boendemiljön.

På flera håll i landet genomförs experiment med aktiv boendemedverkan. I syfte att insamla erfarenheter av sådana experiment har detta forskningsprojekt initierats av Byggforskningsrådet. Forskningsuppdraget har enbart omfattat en dokumentation av de stora dragen i händelseförloppet. Forskningsrapporten beskriver samrådet och kommenterar det ur vissa aspekter. Det är alltså inte fråga om en utvärdering.

Förutsättningarna för samråd, lagstiftning, praxis och experimentverksamhet beskrivs utförligt i "Samråd i praktiken", (Wikforss 1984), kapitel 1-3. Där återfinns också en motivering till den struktur i vilken denna fallstudie beskrivs, s 46-51.

1.2 Samrådets förutsättningar

Stadsförnyelsearbetet i Ludvika gård och Håksberg startade därför att det fanns stora akuta problem i områdena: ett stort antal lägenheter stod outhyrda och där fanns förhållandevis omfattande sociala missförhållanden. Bakom de akuta problemen fanns mer grundläggande problem. Dels Ludvikas ekonomiska och befolkningsmässiga utveckling, dels brister i byggandet och förvaltningen av bla de två förnyelseområdena.

De båda bostadsområdena började bebyggas i mitten av 1950-talet och färdigställdes inom en tioårsperiod. Håksberg bebyggdes 1953-1958 och Ludvika gård bebyggdes etapp I 1957-1958, etapp II 1958-1959 och etapp III 1960-1964. De byggdes under en expansiv period, då industrin var framgångsrik och befolkningen ökade, samtidigt som välståndet växte så mycket att man kunde kräva nya och rymliga bostäder. Ludvika gård och Håksberg svarade mot detta behov, men den yttre planeringen blev styvmoderligt behandlad. Bris-terna i den yttre miljön åtgärdades heller inte senare.

Efterhand som Ludvika gård bebyggdes var man tvungen att inskränka på vissa saker av ekono-

ekonomiska skäl, bl a var det kostnaderna för utemiljön som minimerades. En kyrka mitt i området planerades men byggdes ej. Även samlingslokaler planerades men prutades bort. En kyrklig lokal har senare uppförts i utkanten av området.

Flerfamiljshusen i Ludvika gårdsområdet byggdes i tre etapper. Samtliga hus har ritats av arkitekter vid HSB:s riksförbund. Byggherre var Ludvika sockens fastighetsbolag. Efter kommunsammanslagning 1963 blev detta Ludvika stads fastighets AB. Flerfamiljshusen i Håksberg ritades av Bertil Ahlqvist arkitektkontor AB. Byggherre var Statsgruvors Fastighets AB. Förvaltningen har skötts av Statsgruvors Fastighets AB. Under 1963-1965 övergick förvaltningen till Ludvika stads fastighets AB.

Under 1960- och 70-talen minskade arbetstillfällena i industrin kraftigt. Krisen drabbade också Ludvika. Gruvan i Håksberg lades t ex ned 1979. Under denna 20-årsperiod förlorade kommunen inte mindre än 4.000 personer, dvs var elfte invånare.

Bostadsbyggandet var även fortsättningsvis rätt högt, trots befolkningsminskningen. Under 70-talet ändrade byggandet karaktär då småhusbyggandet tog överhanden och svarade för merparten av bostadstillskottet. Vid slutet av 70-talet fanns ett överskott av bostäder och det var särskilt stort i Ludvika gård och Håksberg. Var sjätte lägenhet var outhyrd 1980 i Ludvika gård och var fjärde i Håksberg. Detta motsvarade en årlig hyresförlust på 1,5 miljoner kronor. Förlusterna beräknades bli minst 12 milj. under femårsperioden 1981-1985, förutsatt att andelen outhyrda lägenheter var oförändrad.

Ludvika gård och Håksberg stod sig dåligt i konkurrensen med nyproduktionen och andra bostadsområden. Orsaken var områdenas låga anseende hos Ludvikas befolkning, vilket i sin tur hängde samman med områdenas dåliga yttre miljö, starkt försummade underhåll och stora sociala problem.

Mot slutet av 70-talet började befolkningen i de aktuella bostadsområdena uttrycka sitt missnöje allt intensivare.

I Håksberg sände de boende klagoskrivelser till fastighetsbolaget, Ludvika stads fastighets AB. Fastighetsbolaget vände sig i sin tur 1978 till kommunen med anledning av de många outhyrda lägenheterna där.

Vid valet 1979 var missnöjet i Ludvika gård så starkt att de boende sände en delegation för att

uppvakta kommunledningen. De sociala problemen i området var den direkta orsaken till uppvaktningen. I en skrivelse till kommunledningen i augusti 1979 förklarade de boende sin aktion: "Sedan en viss tid tillbaka har den allmänna oron tilltagit. Till den dagliga ordningen hör skrän, skrål, nedskräpning. Höggradigt berusade personer uppträder ogenerat och icke sällan hotfullt. Förhållandena, eller snarare missförhållandena, har vid flera tillfällen påtalats för HSB, liksom socialkontoret och Hyresgästföreningen, men av olika skäl har någon förbättring inte kunnat iakttas. Vi ställer oss frågorna - är detta en god bostadsmiljö; kan det här betraktas som goda uppväxtmiljöer för barn; borde inte även 'vi vanliga knegare' kunna kräva anständiga miljöer." Till uppropet bifogades en namnlista med drygt 50 namnunderskrifter. De uppvaktade politikerna lovade ta sig an problemet. Förnyelsen av Ludvika gård blev en valfråga.

Vid årskiftet 1979/80 tillsatte kommunstyrelsen en parlamentarisk utredningsgrupp för vardera området. I dessa grupper var de olika partierna representerade. Gruppernas uppgift var att åtgärda de anmälda problemen.

De två utredningsgrupperna samlade en del material. Ludvika gårdsgruppen upprättade ett förslag till åtgärdsprogram i sju punkter. Man hade förslag på åtgärder mot lägenhetsöverskottet: smålägenheter kunde slås samman till större, lägenheter kunde användas som samlingsrum, bibliotek, vårdcentral m m. Den yttre miljön borde förbättras: parkeringsytorna kunde minskas, utemiljön förbättras genom nyplanteringar och bättre lekredskap m m, byggnaderna borde snyggas upp. Slutligen borde boendeinflytandet stärkas, kanske genom övergång till bostadsrätt.

Under hela år 1980 deltog sex personer från socialförvaltningen i en kurs på högskolan i Falun, 20 poäng i social planering. De använde Ludvika gård som arbetsexempel och genomförde en del intervjuer och arbetade fram ett förslag till åtgärdsprogram. I samband med en studieresa till Danmark och Skåne då denna "Högskolegrupp" och medlemmar ur utredningsgrupperna deltog, besöktes Landskronagruppen. Ledamöterna i utredningsgrupperna hade under sin studieresa till Danmark och Skåne kommit i kontakt med Landskronagruppens stadsförnyelseidé "Vinkelbymodellen" och blev intresserade av gruppen.

Hösten 1980 hade man kommit så långt att man ville anlita en konsult som skulle kunna gå vidare med planeringen. Konsultens uppgift

Figur 1:1 och 1:2. Miljöexempel från Håksberg respektive Ludvika gård innan stadsförnyelseprojektets ombyggnad satts igång 1982.

Figur 1:3 och 1:4. Miljöexempel från Håksberg 1982. Bilarna fick köra ända fram till och parkera vid husen.

skulle till en början vara att upprätta ett förslag till handlingsplan, beskriva de nödvändiga aktiviteterna samt göra en kostnadsbedömning.

Som konsult valdes Landskronagruppen (Stiftelsen för industriellt och ekologiskt byggeri. Stiftelsen leds av arkitekten Peter Broberg). I november 1980 knöts Landskronagruppen till projektet och det praktiska förnyelsearbetet kom därmed igång på allvar. Vid samma tillfälle ersattes de två utredningsgrupperna av den sk projektgruppen för Ludvika gård och Håksberg. Projektgruppen var parlamentariskt tillsatt och fick egen beslutsrätt med redovisningsansvar inför kommunfullmäktige. Då projektgruppen bildades blev "Högskolegruppen" referensgrupp. Man valde att studera ämnen som skulle komplettera projektgruppens arbete.

I januari 1981 presenterade Landskronagruppen den begärda handlingsplanen. Landskronagruppen föreslog att den skulle få i uppdrag att utreda möjligheterna till förnyelse och upprätta förslag till förnyelse inom fem huvudsektorer fysisk miljö, social miljö, energifrågor, ekonomi samt förvaltningsfrågor. Gruppen föreslog att kommunen och dess förvaltningar skulle upprätta handlingsplaner, likaledes borde hyresgästföreningen skissa på ett program för hyresgästernas medverkan i projektet. Vissa delar av projektet skulle kunna genomföras som forskning med anslag från Byggforskningen. Landskronagruppen lade också fram en hårt komprimerad tidsplan och en organisationsplan.

I stort följdes denna handlingsplan. Landskronagruppen samlade in material om problemen och förutsättningarna för förnyelsen i Håksberg och Ludvika gård. I slutet av mars 1981 sammanställde man materialet till en rapport, som innehöll en allmän beskrivning samt en studiehandledning kring de ovan nämnda fem huvudsektorerna. Gruppen sökte också anslag från Byggforskningsrådet för att finansiera arbetet med medborgardeltagande i planeringen. Ett sådant anslag beviljades för att projektet skulle dokumenteras och för att hyresgästerna skulle få tillgång till en fristående rådgivare.

2. PROGRAM FÖR SAMRÅDET

2.1 Samrådets mål

Målsättningen med stadsförnyelseprojektet finns inte uttryckligen formulerad i de kommunala protokollen eller i andra skrivelser. Under detaljplaneskedet i mars 1982, formulerade dock projektgruppens ordförande syftet på följande sätt i en projektbeskrivning från kommunkansliet 1982-03-23: "Syftet med projektet är att minska antalet tomma lägenheter i Ludvika gård och Håksberg samt att skapa förutsättningar för lösande av de sociala problemen i Ludvika gård. För att nå dessa mål syftar stadsförnyelseprojektet till att i samarbete med hyresgästerna göra bostadsområdena attraktiva genom bland annat upprustning av den yttre och inre miljön och en ny organisation av förvaltningen av bostadsområdena."

Denna målformulering motsvarar väl den faktiska behandlingen av projektet från den tidpunkt Landskronagruppen lade fram sitt förslag till program. Målet för de parlamentariska utredningsgrupperna hade varit mer begränsat; att förbättra den inre och yttre boendemiljön i Ludvika gård och Håksberg.

2.2 Samrådets organisation

Stadsförnyelseprojektet kan indelas i tre huvudskeden: programskrivningen, detaljplaneringen och byggandet. Organisationen har förändrats mellan dessa skeden. Flera organisationsplaner har antagits.

Kommunfullmäktige och kommunstyrelsen har vid olika tidpunkter tagit de avgörande besluten.

Projektet har letts av en projektgrupp. Ordförande har varit det kommunalråd som är ansvarigt för kommunens planeringsfrågor. Gruppen består därtill av fyra politiker från olika partier.

Vid sidan av kommunen står det kommunala fastighetsbolaget som huvudintressent. Fastighetsbolaget hade i projektets programskede en underordnad roll. Under detaljplaneringen har bolaget deltagit aktivare och för byggandet har fastighetsbolaget haft huvudansvaret.

Den direkta ledningen och samordningen av projektet har handhåfts av stadsarkitekten, som verkat som projektledare. Till sin hjälp har han haft en projektsekreterare.

Under programskedet och projekteringsskedet var projektsekreteraren tillika kommunalrådssekreterare. Då byggandet startade anställdes en ny projektsekreterare med fastighetsbolaget som arbetsgivare. T f VD för fastighetsbolaget sedermera projektansvarig, projektsekreteraren och stadsarkitekten har under byggskedet fungerat som informell ledningsgrupp.

Under programskedet genomfördes samrådet genom arbete i 20 arbetsgrupper. Tio kommunala arbetsgrupper bildades, fem för resp bostadsområde. Grupperna specialiserade sig på var sin uppgift, de skulle upprätta en fysisk plan, en social plan, en energiplan, en förvaltningsplan respektive en ekonomisk plan. Som underlag för sitt arbete fick varje grupp en "studiehandledning" utarbetad av Landskronagruppen. Detta arbetsmaterial beskrivs närmare i kap 2.3. Politikerna ur projektgruppen deltog i grupparbetet. Dessutom deltog tjänstemän från olika kommunala instanser, bl a socialchefen i socialgruppen och energisparplaneraren i energigruppen. Fastighetsbolaget och hyresgästerna hade en representant i varje grupp.

Hyresgästerna arbetade på samma sätt i fem specialiserade grupper i vardera bostadsområdet. De fick organisera arbetet självständigt.

Dessa arbetsformer ändrades efter det att förnyelseprogrammet var färdigt i juni 1981. Tjänstemännen medverkade inte längre i några fasta arbetsgrupper. Informationen till och från dem gick i stället den vanliga vägen genom de kommunala nämnderna och förvaltningarna.

Hyresgästerna verkade huvudsakligen genom hyresgästföreningens lokala kontaktkommittéer och genom att hyresgästföreningens ombudsmän deltog vid samråden.

Under de avslutande skedena upprättshölls samrådet genom att olika aktuella planeringsproblem behandlades på möten. Till dessa möten kallade projektledaren då de inblandade: arkitekten, fastighetsbolagets representant, kommunaltjänstemän, polisen m fl beroende på vilket problem som behandlades. Hyresgästerna representerades vid dessa tillfällen av hyresgästföreningens kontaktkommitté och ombudsmän. Informationsmöten hölls också för samtliga hyresgäster.

Konsult under programarbetet var Landskronagruppen. Under detaljprojekteringen övertogs rollen av White arkitekter AB i Falun.

Flera tidsplaner antogs under projektet och varje skede styrdes av en tidsplan.

För att få en visuell bild av hela stadsförnyelseprojektets tidsförlopp har vi sammanställt en tidsplan där alla dokumenterade möten finns införda. Mötesdeltagarna är uppdelade i kategorier och finns angivna för varje möte. Vi har dessutom lagt in alla tidningsartiklar som behandlat stadsförnyelseprojektet. Hyresgästföreningens möten för kontaktombud och kontaktkommittéer finns inte med. De arbetade mest aktivt under programarbetet, men har haft regelbundna möten under hela processen ca en gång i månaden.

Tidplanen är så lång, att vi för att överhuvudtaget få den avläsbar, delat upp den på två uppslag.

PLANERINGSSKEDEN

	1979					1980						
	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR	APR	MAJ	JUN	JUL
HYRESGÄSTFÖRENINGEN												
DE BOENDE	•											
POLITIKERNA					••		•					
PROJEKTGRUPP												
PROJEKTLEDNING												
ARKITEKT												
TJÄNSTEMÄN FÖRV.												
BYGGARE												
KONSTNÄRER												
FASTIGHETSBOLAGET												
RADIOPROGRAM TIDNINGSARTIKLAR												

PROJEKTGRUPPSMÖTEN

ANDRA MÖTEN

AUGUSTI
PRÖTESTSKRIVELSE
FRÅN DE BOENDE

11/12
KS

20/12
KF TILLSÄTTER
UTREDNINGSGRUPP
LUDVKA GÅRD

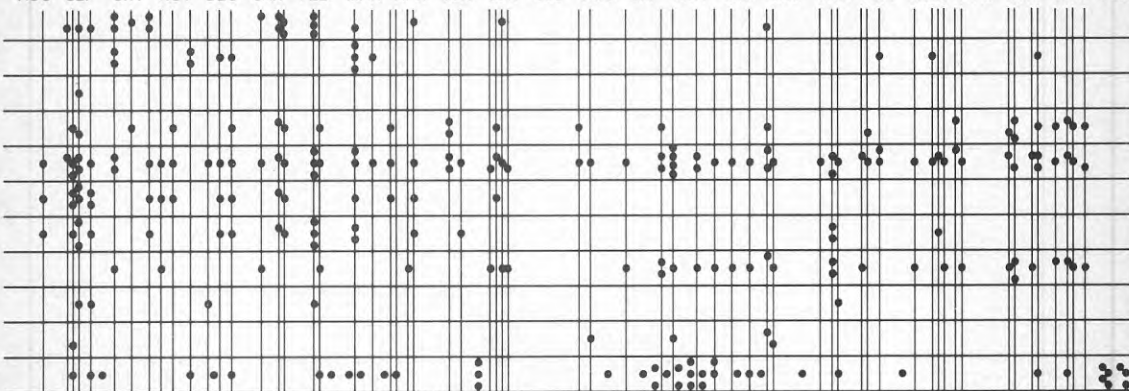
31/1
KF TILLSÄTTER
UTREDNINGSGRUPP
HÅKSBERG

BYGGMÖTEN

1983

1984

AUG SEP OKT NOV DEC JAN FEB MAR APR MAJ JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC JAN FEB MAR APR MAJ JUN JUL

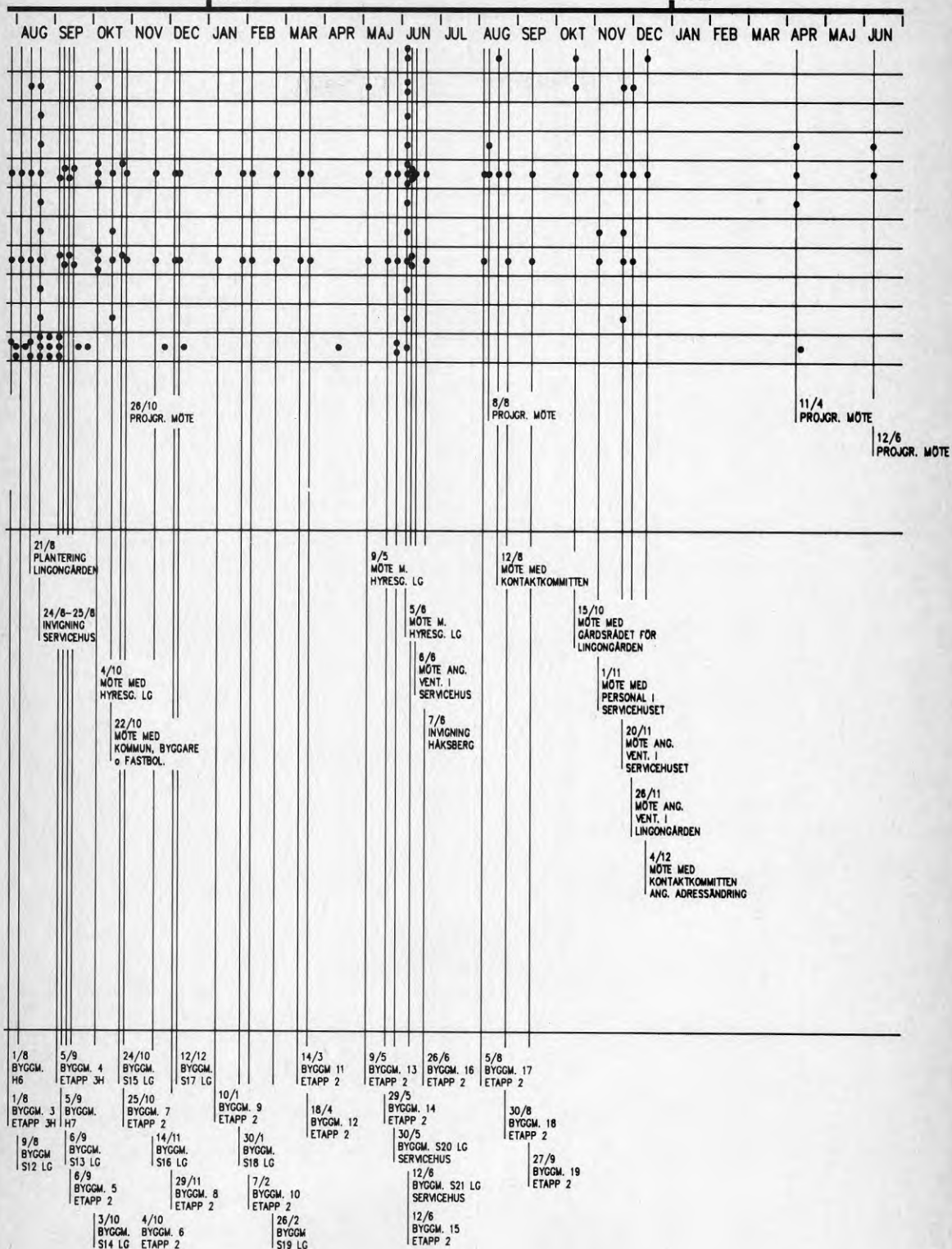
8/9 PROJGR. MÖTE MIRJA B. BÖRJ. FORSKN. ÖV
 8/11 PROJGR. MÖTE
 12/10 PROJGR. MÖTE
 25/1 PROJGR. MÖTE SAMMANST. TOTALKOSTN.
 30/3 PROJGR. MÖTE
 21/2 PROJGR. MÖTE
 10/5 PROJGR. MÖTE
 26/5 PROJGR. MÖTE BYGGNADSLOV
 8/6 PROJGR. MÖTE VATTENPUMP MM.
 3/8 PROJGR. MÖTE UPPDR. INFO BROSCHYR
 26/9 PROJGR. MÖTE
 29/11 PROJGR. MÖTE
 16/2 PROJGR. MÖTE PROGNOSSLUTKOSTN. 63,5 MILJ.
 21/2 PROJGR. MÖTE M. REVISORER
 2/4 PROJGR. MÖTE BEVILJ. LAN
 7/6 PROJGR. MÖTE PLAN. AV IVAGN.

19/8 MÖTE OM RADON
 2/9 H MÖTE HYRESG
 4/10 MÖTE ANG. TRÄDG. ANLG.
 4/10 MÖTE ANG. KVARTERSLOKALER
 5/10 MÖTE ANG. SOCIALKONTOR
 10/9 AVTAL KONSTN. KONSULT
 10/9 MÖTE OM RADON
 10/9 ADR.LISTA LOKALERN. ÖPPETTIDER
 15/9 MÖTE ANG. H SOLBERGSGV.
 16/9 MÖTE ANG. SERVICEHUSET
 16/9 MÖTE ANG. FÄRGSÄTTN.
 30/9 MÖTE KONSTN. UTSMYCKN.
 4/10 MÖTE ANG. TRÄDG. ANLG.
 13/12 KONSTN. MEDV. AVTAL TIDSPL.
 13/12 INREDARE TRÄFFAR HYRESG. TJÄNSTEM. M.FL.
 16/12 MÖTE ANG. VANDAL.KAMPANJ TRENDE HAR VÄNT
 17/1 MÖTE MED HYRESG. H o LG
 18/1 MÖTE MED HYRESG. ANG. PLANTERING
 2/11 MÖTE ANG. SOPHANTERING
 23/11 MÖTE DEKOR. AV TRAPPH.
 25/11 MÖTE MED KONSTN.
 26/11 MÖTE OM MOPEDMEK.RUM
 11/3 ENKÄT ANG. BALKONGER
 15/3 MÖTE TRÄDG.ANL.
 17/3 MÖTE OM SOCIALA PROBLEM LG
 22/3 MÖTE OM HUS L
 29/3 DEMONSTR. AV TVÄTTSTUGA
 7/4 UTVÄRD. AV SOCIALK. I LG
 15/2 3 MÖTEN BUSS POST FRITIDSG.
 17/2 FRITIDSGANL. FRITIDSG.
 22/2 VSNING AV TRAPPHUSMÄLN. PRESSEDEN
 27/5 MÖTE ANG. VÄG HÅKSBERG
 20/6 MÖTE ANG. KOMMANDE ETAPP
 12/8 BREV ANG. LG UPPDELN. 5 GÄRDAR
 4/10 MÖTE ANG. ETAPP 2
 4/10 INFORMERADE LUDVIKAHEM AB
 7/10 BESÖK INREDNARK.
 12/10 MÖTE M. RIKSBYGGEN ANG. FASTHUSKÖTS.
 9/11 MÖTE M. TELEVERKET FLYTT AV TELEFONKIOSK
 22/11 MÖTE M. POST o KONSUM
 30/11 MÖTE ANG. FASTHUSKÖTS.
 12/1 MÖTE ANG. LOKALER FÖR KYRKAN o ÖS
 17/1 MÖTE ANG. HANDKAPPLGH.
 19/1 MÖTE ANG. ENERGIRESP.
 23/1 MÖTE ANG. KONSTN. MEDV. KULTURFILIAL
 15/2 MÖTE ANG. FLYTTN. AV GARAGEPL.
 19/3 MÖTE ANG. GARANTANSVAR o FASTHUSKÖTS.
 22/3 MÖTE ANG. VAGAR
 27/3 YTTRANDE HUVUDSKYDDSOVBUD
 28/5 MÖTE M. HYRESG. I HÅKSBERG

30/9 BYGGMÖTE
 28/10 BYGGMÖTE 2
 25/11 BYGGMÖTE 3
 13/1 BYGGMÖTE 4
 22/2 BYGGMÖTE 5
 14/4 BYGGMÖTE 6
 2/6 BYGGMÖTE 7
 17/6 BYGGMÖTE S1 LG
 1/9 BYGGM. S2 LG
 22/9 BYGGM. H 1
 29/9 BYGGM. S3 LG
 20/10 BYGGM. H2
 26/10 BYGGM. S4 LG
 1/12 BYGGM. S5 LG
 9/2 BYGGM. S7 LG
 8/3 BYGGM. S8 LG
 22/3 BYGGM. 1 ETAPP 2
 9/4 BYGGM. S9 LG
 10/5 BYGGM. 2 ETAPP 2
 11/5 BYGGM. H4
 11/5 BYGGM. 1 ETAPP 3H
 17/5 BYGGM. S10 LG
 6/6 BYGGM. H5
 8/6 BYGGM. 2 ETAPP 3 H
 7/6 BYGGM. 3 ETAPP 2 LG
 14/6 BYGGM. S11 LG

1985

1986

2.2.1 Det kommunala fastighetsbolagets organisation

Det kommunala fastighetsbolagets organisation och ledning har under tiden som stadsförnyelseprojektet pågått, förändrats ett flertal gånger. Det kommunala fastighetsbolagets styrelse har också förändrats under de sex år som stadsförnyelseprojektet pågått. Trots detta har projektet kunnat genomföras i sin helhet utan nämnvärda störningar, tack vare politisk enighet i sakfrågan och en stabil projektledning.

Kommunalrådet Lennart Granqvists position både som kommunalråd och som ordförande i fastighetsbolagets styrelse under projektets första fyra - fem år har antagligen varit en avgörande faktor för att projektet över huvudtaget blivit av. Han gjorde stadsförnyelsen av Ludvika gård till valfråga 1979 och har sedan sett till att valöfterna hållits. Han har fört fram projektet genom alla olika politiska beslut.

Nu i efterhand får dock de ansvariga i projektet kritik för att kommunfullmäktige ej fått fatta de beslut som gjort projektet avsevärt mycket dyrare än den godkända kalkylen. Denna kritik torde drabba kommunalrådet, som ju hade dubbel roll och borde ha fört frågorna vidare till rätt instans. En intressant fråga i detta sammanhang är huruvida stadsförnyelseprojektet alls hade varit genomförbart om allt hade gått "rätt till".

Då stadsförnyelseprojektet inleddes förvaltades Håksberg och Ludvika gård av Ludvika stads fastighets AB (LSFAB). Håksbergshuset hade nyligen övertagits av LSFAB från gruvbolaget i Håksberg.

Den 1/1 1984 slogs Ludvika stads fastighets AB och Stiftelsen Grangårdshem ihop till Ludvika-hem AB. Denna sammanslagning föregicks av en stor utredning av organisationen som en konsult, Nordisk Affärsbyrå i Solna, gjorde. Konsulten påbörjade sitt arbete våren 1983 och arbetade fram förslag till tillsättningar av alla tjänster i den nya organisationen.

VD i LSFAB var vid projektets start Arne Nilsson. Han avgick pga sjukdom 1981 och Ingemar Gustafsson blev t f VD. Då omorganisationen genomfördes 1984 tillsattes Carin Strååth, kommunal ekonom, som VD. Ingemar Gustafsson blev projektansvarig för stadsförnyelseprojektet. Carin Strååth sade upp sig efter 6 månader och efterträddes av kommunstyrelsens f d ordförande, kommunalrådet. Han var VD mellan 1/6 1984 och

Nya avslöjanden om LudvikaHem

Granqvist bjöd Skanska på 1,2 miljoner kronor!

Byggföretaget Skanska var skyldigt LudvikaHem 580 000 kronor för en försenad leverans. Skuden efterfränktes av VD:n Lennart Granqvist.

Skanska krävde dessutom 640 000 kronor som Granqvist tillerkände bolaget, trots att den sum-

man redan ingick i det entreprenörsavtal som tecknades med Skanska.

Vid gårdagens preskonferens efter LudvikaHems bolagsstämma avslöjades nya turer i bolags affärer.

Jag fick reda på detta av revisorerna för cirka en vecka sedan, sade LudvikaHems styrelseordförande C G Lindell.

I samband med stadsförnyelseprojektet i Ludvika hade LudvikaHem krav på Skanska på 580 000 kronor för en försening.

Endast 20 000 kronor krävdes in, resten 560 000 kronor efterfränktes av Lennart Granqvist. Trots att styrelsen på ett tidigare stadium beslutat att man skulle stå fast vid kraven.

Granqvist hade också tiller-

känt Skanska 640 000 kronor i ett annat sammanhang, trots att de pengarna fanns utlocknade i entreprenörsavtalet mellan Skanska och LudvikaHem!

Har ni fått någon förklaring till varför Granqvist har handlat så här?

– Nej, sade C G Lindell vid preskonferensen igår.

– Men revisorerna kommer att få titta ytterligare på fallet.

För att undvika skandaler

Mindre makt åt direktören

LudvikaHem ska i framtiden slippa skandaler.

Det hoppas LudvikaHems ordförande C G Lindell.

– Verkställande direktören måste få mindre makt!

Eftersom C G Lindell inte satt i LudvikaHems styrelse när affärerna upplågades, vill han inte kommentera varför inte styrelsen gjorde mer för att hålla koll på Granqvist.

Men vad kommer ni att göra för att undvika dylika affärer i framtiden?

– Aktiebolagslagen ger stor makt till den verkställande direktören. Jag tror inte att vi kan fortsätta på det sättet i LudvikaHem i framtiden.

– Den verkställande direktören bör ha en position liknande den som förvaltningschefer har inom den offentliga förvaltningen anser C G Lindell.

Samtidigt säger han att han är mån om öppenheten.

– Vi ska inte döja något.

Lars Thomasson

Granqvist nekas ansvarsfrihet av revisorerna

Möjligheter att kräva skadestånd ska utredas

F d verkställande direktören i LudvikaHem, Lennart Granqvist, nekas ansvarsfrihet av revisorerna. Styrelsen beviljas dock ansvarsfrihet.

Först ora bolagsstämman antagit revisionsberättelsen kan LudvikaHem ta ställning till om man ska begära skadestånd av Granqvist.

Eftersom revisionsberättelsen kommit så sent till bolagsstämmans ledamöter, ajournerades bolagsstämman 14 dagar.

– Vi gör detta av formella skäl så vi slipper anmärkning. Revisionsberättelsen måste vara ledamöternas tillhanda 14 dagar före bolagsstämman, säger LudvikaHems ordförande, C G Lindell.

Lennart Granqvist prickas av revisorerna på flera olika punkter.

● Han anes ha gynnat Dala-Trafik på LudvikaHems bekostnad.

● Som verkställande direktör i LudvikaHem och ordförande Grand Hotels styrelse, har han medverkat till förmånliga avtal för Grand Hotel i samband med de nya lokaler för LudvikaHälsan, men på bekostnad av LudvikaHem.

Genom det sistnämnda har han handlat i strid mot aktiebolagslagens bestämmelse om jäv i 8 kapitlet, 10 paragrafen.

Skanska

Vidare har nyligen affärerna med Skanska uppgagits av LudvikaHems revisorer (se särskild artikel).

Revisorerna anser att frågan om skadeståndskrav måste utredas och att man därför måste avstycka ansvarsfrihet för Granqvist.

Övansstående är ett av de två fall där revisorerna menar att Granqvist genom sitt handlande har eftergivit "bolagets rätt

och bästa" och därigenom orsakat skada för bolaget, skriver revisorerna.

Vad anser du, har Granqvist handlat av dumhet eller med uppsåt?

– Det vill jag inte kommentera, svarade C G Lindell vid preskonferensen igår.

– Men när det gäller avtalet med Grand Hotel tycker jag att han borde ha insett att frågorna skulle komma upp till styrelsen.

1,2 miljoner

Uppskattningar har LudvikaHems förbindelser med Grand Hotel och LudvikaHälsan, kostat LudvikaHem 1,2 miljoner kronor.

Totalt har Granqvists affärer med Grand och Skanska kostat LudvikaHem 2,4 miljoner kronor.

Grand-LudvikaHälsan-affären är troligen den andra affären som revisorerna åsyttrar när de talar om att Granqvist eftergivit bolagets "rätt och bästa".

Lindell kunde inte svara på revisorernas visgar vid gårdagens preskonferens, men han höll det för troligast att det förhöll sig så.

Om LudvikaHem i framtiden beslutar sig för att kräva skadestånd av Granqvist, vad är då lägsta tänkbara skadestånd anser du?

– Den frågan har jag inga synpunkter på nu. Jag är inte kompetent att göra en sådan bedömning. Det krävs först att man rådgör med jurister, säger C G Lindell.

Pensionsavtalet

När det gäller Granqvists avtal med försäkringsbolaget Skandia konstaterar revisorerna att om LudvikaHem förlorar den ingångsprocess som nyligen inletts, innebär det en väsentlig förlupetelse. Men inte så omfattande att resultat och balansräkningarna måste avstyckas.

Frågan om ekonomichefen

C G Lindell, styrelseordförande i LudvikaHem och Lars-Olof Nordqvist, tillförordnad VD i LudvikaHem, får vänta 14 dagar på stämmans beslut om ansvarsfrihet för Lennart Granqvist.

Peter Ström och advokaten Bengt Nylands roll i sammanhanget, tas inte upp av revisorerna. Det var Ström och Nyland som underreknade den förmånliga pensionsförsäkringen som skulle ha gett Granqvist en mycket tryggad ålderdom.

Däremot har LudvikaHems styrelse tidigare hävdad Ström och Nyland i princip lurades att skriva på avtalet med Granqvist.

Stadsförnyelsen

– Jag tycker inte att LudvikaHälsan, Skanskaaffären etc är det värsta. Det är förlusterna i samband med Stadsförnyelseprojektet, säger C G Lindell.

Av LudvikaHems drastiska förlust på 19 miljoner kronor för 1985, räknar man med att det är Stadsförnyelseprojektet som har dragit mest med pengarna.

I konsultrapporten på stadsförnyelseprojektet konstateras att flera förbättringar av stadsområdena gjordes som inte var planerade från början, bland annat nya tvättstugor. Börde inte projektgruppen för stadsförnyelsen ha kollat vad som gjordes?

– Det kan vi inte svara på. Men projektgruppen kommer att träffas för en slutvärdering den 12 juni, säger C G Lindell.

Lars Thomasson

Igår höll LudvikaHem sin bolagsstämma, som dock fortsätter om 14 dagar. Revisionsberättelsen var inte färdig i tid.

Figur 2:1. Exempel på tidningsartiklar som förmedlar kritik av LudvikaHems agerande.

30/11 1985. T f direktör har därefter varit Lars Olov Nordqvist på konsultbasis. Ludvikahem söker nu ordinarie VD.

Ordförande i Ludvikahem/LSFAB:s styrelse har under stadsförnyelseprojektet varit:

	- 1982-08-31	Stig Selldén
1982-09-01	- 1984-05-29	Lennart Granqvist
1984-05-29	- 1985-05-31	Arne Granlycke
1985-06-01	-	C G Lindell

Med tanke på alla dessa ledningsbyten, omorganisation och tidningarnas kritik av fastighetsbolaget, ter det sig närmast obegripligt att stadsförnyelseprojektet kunnat fortgå utan nämnvärda störningar.

2.2.2 Projektledningens arbetssätt

Projektledningen bestod under programskrivning och detaljplanering av projektledaren, stadsarkitekten Per Baastrup, som till sin hjälp hade kommunalrådssekreteraren Barbro Bergman.

Under dessa två inledande skeden arbetade projektledningen i närkontakt med kommunalrådet. Barbro Bergman delade sin tid som kommunalrådssekreterare och projektsekreterare. När sedan byggandet påbörjades 1982 anställdes en ny projektsekreterare på heltid. Fastighetsbolaget engagerades mer och mer i projektet. Projektsekreteraren Mirija Björkholm och t f VD och projektansvarige Ingemar Gustafsson, båda anställda av fastighetsbolaget, kom därmed att tillsammans med projektledaren och stadsarkitekten Per Baastrup bilda en informell ledningsgrupp. Dessa tre har under den intensiva tiden från hösten 1982 fram till sommaren 1985 i stort sett haft daglig kontakt.

Stadsarkitekten har varit projektledare under hela projektet. Han har samordnat tidplaner, administrerat anbud och val av konsulter och byggare, samordnat byggprocessen och projektets möten med den politiska beslutsprocessen samt deltagit i merparten av alla de möten och sammanträden som försiggått genom åren i detta projekt.

Ingemar Gustafsson hade i början perifer kontakt med projektet. Man var från fastighetsbolagets sida ganska ointresserade av det kommunala initiativet med stadsförnyelse. Landskronagruppens brett upplagda samrådsarbete och vad man från fastighetsbolagets sida ansåg som "vilda idéer" tilltalade inte fastighetsbolagets sty-

Figur 2:2. Ingemar Gustafsson, Mirija Björkholm och Per Baastrup då Lingongården med servicehus och bibliotek invigdes. Foto Staffan Björklund ur Dalademokraten 1984-08-23.

relse, men man var samtidigt medveten om att något måste göras åt alla tomma lägenheter och övriga problem i områdena.

Då en ny konsult anlätades och projekteringen tog tid, förbättrades samarbetsklimatet avsevärt. Förvånansvärt många av Landskronagruppens förslag kom att utföras. Från och med hösten 1981, då projekteringen startade med White arkitekter AB som konsult, drogs Ingemar Gustafsson in i arbetet och blev medlem i den informella ledningsgruppen. Han gick på alla samrådsmöten med hyresgäster och alla projektgruppsmöten. Han uppger själv i en intervju att han i stadsförnyelseprojektet fått en helt ny syn på hur boendedemokrati kan fungera. Man har nu på fastighetsbolaget tillägnat sig ett nytt sätt att behandla hyresgäster, vilket även kommer andra boende i Ludvika till del. Han går själv på möten med hyresgäster och lyssnar på deras förslag och klagomål och förklarar och ser till att problem åtgärdas. Han skapar direktkontakt mellan fastighetsbolagets ledning och hyresgästerna.

Projektsekreteraren sedan hösten 1982, Mirija Björkholm har haft en central roll i stadsförnyelseprojektet. Två informationskontor inrättades då byggnadsarbetena inleddes, ett i Håksberg och ett i Ludvika gård. Det föll sig naturligt att använda ett par tomma lägenheter för ändamålet.

Informationskontoren har haft expeditionstid, i Håksberg ett par eftermiddagar i veckan och i

Ludvika gård dagligen. På båda ställena har funnits telefon med bandspelare så att den som ringer upp kan lämna meddelande. På informationskontoren har alla aktuella ritningar av intresse för de boende funnits uppsatta.

Informationskontoret i Ludvika gård har blivit något av ett hjärta i stadsförnyelseprojektet. Där har alla projektgruppsmöten, byggmöten och mindre samrådsmöten hållits. Alla ritningar och alla protokoll har funnits där. Projektsekreteraren har gått på alla möten som genomförts sedan 1982. Hon har skrivit merparten av alla de protokoll som upprättats, hon har skickat alla kallelser. Hon har också fått administrera alla lägenhetsbyten som blivit aktuella i samband med ombyggnadsarbetena till servicehus. Dessutom fick hon ta hand om och hjälpa de pensionärer tillrädda som flyttade till servicehuset, anvisa lägenhet och hjälpa till då problem dök upp.

Enligt samstämmiga omdömen från boende, övrig projektledning, byggare, arkitekt m fl har hon fungerat utomordentligt bra. Hon har kunnat ta folk på rätt sätt i alla lägen. Eftersom hon deltagit i nästan alla möten och skrivit protokoll har hon vid de allra flesta tillfällen kunnat ge snabbt och klart besked. Informationskontoret i Ludvika gård har därför helt naturligt blivit en samlingspunkt och en informationspunkt. Det har t o m blivit så väl inarbetat att man på fastighetsbolaget har beslutat att permanenta dess funktion. Mirija Björkholm har förflyttats till fastighetsbolagets centrala administration och en ny s k "områdesvärdinna" har anställts som upprätthåller expedition och informationskontor för de boende i området.

2.3 Samrådets underlagsmaterial

Flera typer av material utarbetades för samrådsbehandlingen. Mycket av detta material var välgjort och utan det hade ett utvecklat samråd knappast varit möjligt.

Inför programdiskussionen i april 1981 sammanställde Landskronagruppen ett omfattande underlagsmaterial. Det innehöll dels en lång problembeskrivning, dels en studiehandledning för respektive förnyelseområde. Handledningen hade indelats i fem delar: fysisk plan, social plan, förvaltning, ekonomi och energiplan. Varje del innehöll flera kartor över bostadsområdet, på vilka man redovisade viktiga fakta för respektive ämne. Studiehandledningarna innehöll också diskussionsfrågor.

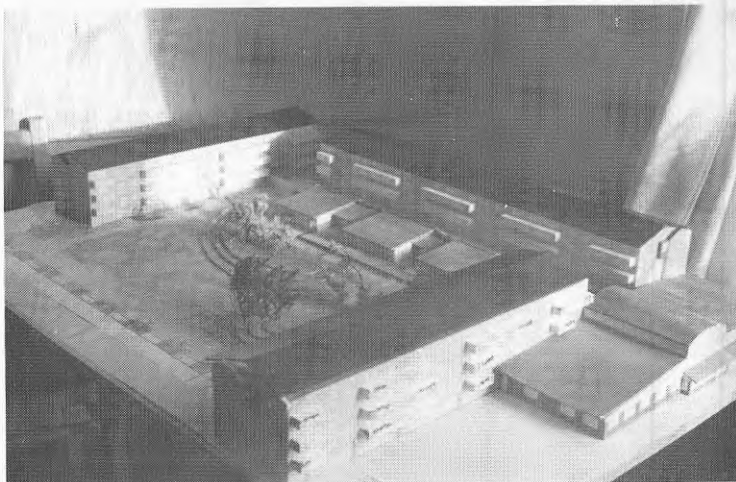
Figur 2:3. Landskronagruppens programförslag.

Samrådsresultatet bearbetades i maj 1981 av Landskronagruppen och bearbetningen resulterade i ett programförslag, som gick ut på remiss till berörda myndigheter, kommunala nämnder, politiska partier, hyresgäster m fl. Programförslaget innehöll en reviderad problembeskrivning samt en katalog över principiellt möjliga lösningar av förnyelseproblemen. Landskronagruppen lämnade därefter projektet och White arkitekter AB i Falun tog över då detaljplanering vidtog.

Under detaljprojekteringsens första fas upprättades en skiss med en kostnadsbedömning. Skissen bestod av en diger lunta i A4-format. I punktform behandlades de åtgärder man önskade genomföra i de bägge områdena. Åtgärderna beskrevs till innehåll och utförande. Den beräknade

Figur 2:4. Modell över Lingongården som fanns utställd i informationskontoret.

kostnaden angavs och ritningar bifogades. Kring årsskiftet 1981/82 diskuterades skissförslaget med hyresgästerna innan det fick sin slutliga utformning i februari 1982. Därefter behandlades det i en remissomgång till kommunala nämnder och kontor, partigrupper, hyresgästföreningen m fl.

Under slutfaserna av detaljprojekteringen och under byggtiden har nya handlingar förfärdigats av arkitektkonsulten. Dessa handlingar har diskuterats av de boende och andra berörda. En stor fråga har varit gårdsplaneringen.

Arkitekten har för att alla mötesdeltagare ska kunna följa med i resonemanget arbetat konsekvent med overheadteknik. Alla ritningar har presenterats i over-head-projektor. Han har även framställt stora uppmålade ritningar till mötena och de har sedan funnits tillgängliga i informationskontoret i respektive bostadsområde.

Modeller tillverkades över vissa gårdar och något trapphus. Dessa fanns tillgängliga i informationskontoret.

3. SAMRÅDETS GENOMFÖRANDE

3.1 Programskedet

Programmet för förnyelsen utarbetades under första halvåret 1981. Under februari och mars månad sammanställde Landskronagruppen planeringsunderlaget och studiehandledningen för samrådet. Under april träffades de tjugo arbetsgrupperna och diskuterade materialet. I början av maj lämnade de in sina slutrapporter. På mycket kort tid sammanställde Landskronagruppen ett programförslag för stadsförnyelsen. Den 15 maj presenterades förslaget för projektgruppen och gick därefter ut på en tre veckor lång remiss.

Tidsramen var alltså mycket snäv. Brådskan orsakades av att man ville hinna ta ett principbeslut om projektet senast vid kommunfullmäktigemötet den 25 juni för att projektet skulle komma med i kommunens ekonomiska långtidsplan. Dvs planeringen omöjliggjorde nästan planeringen!

Hyresgästernas planeringsarbete

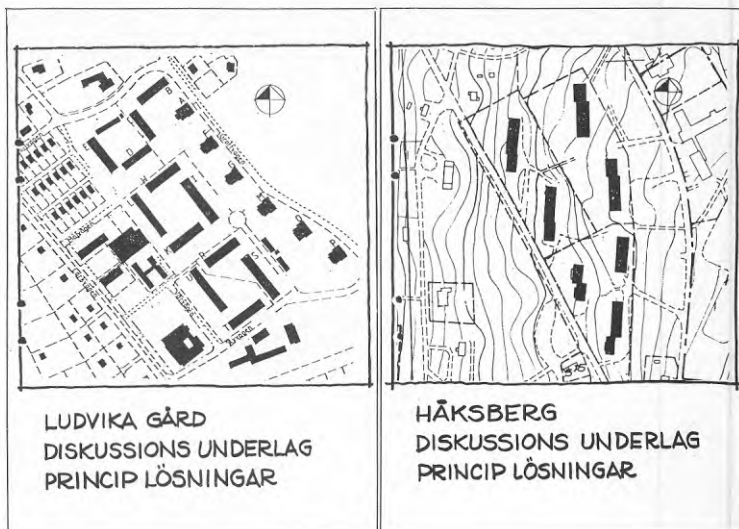
Ulla Burell och Ann Thulin har beskrivit hyresgästernas planeringsarbete under programskedet. Ann Thulin var projektledare i Landskronagruppen och Ulla Burell hade en från gruppen fristående ställning.

I november 1980 och februari 1981 hade stormöten hållits med hyresgästerna som då informerats om förnyelsearbetet. Först den 16 mars informerades hyresgästerna om programsamrådets uppläggning och vilken roll hyresgästerna skulle få i samrådet.

Hyresgästernas uppgift blev att omgående samla intresserade, komma överens om arbetsformerna och bilda fem arbetsgrupper i vardera bostadsområdet. Planeringsarbetet skulle påbörjas direkt efter två offentliga möten den 30 och 31 mars, då problemen och möjliga lösningar skulle presenteras. Ett arbetsmaterial skulle också utdelas, men detta kom först den 6 april. Burell menar i sin rapport "Brukardeltagande i programskrivningsskedet" 1982 att "hyresgästrepresentanterna kände sig något överrumplade eftersom de tidigare inte fått veta något om sin exakta roll i projektet.... Vid detta första möte mottog de dock kommunens projekt och dess syften i positiv anda".

Hyresgästerna försökte med olika medel engagera så många som möjligt. Ett 30-tal hyresgäster från respektive bostadsområde deltog i grupp-

Figur 3:1, 3:2. Konsultgruppens arbetsblad samlade i två häften för samrådets deltagare.

arbetena. I bägge områdena bildades fem grupper. Dessa träffades mer än en gång. I Ludvika gård samlades samtliga gruppdeltagare för att se om alla avslutningsvis var överens om förslagen och synpunkterna. Även i Håksberg behandlades frågorna på stormöten.

Konsultgruppens arbetsblad låg till grund för gruppernas arbete. Uppgiften för de boende i den första planeringsomgången var att diskutera principlösningar. Arbetsbladen behandlade de olika planer som skulle upprättas, den fysiska planen, energiplanen etc. I bladen ställdes "ledande" frågor. Ett exempel: "De flesta parkeringsplatser bör flyttas till ytterkanterna av området och stor bilfrihet råda inne i området. Håller gruppen med - eller inte?"

Hyresgästerna höll sig relativt nära dessa frågeställningar. Enligt Burell & Thulin berodde detta inte på att de inte hade egna åsikter utan på att "Landskronagruppern genom flera möten med hyresgästerna tagit reda på deras synpunkter och förslag och utformat arbetsbladen därefter".

Planeringstiden var kort, endast några veckor. Detta "försvårade hyresgästernas möjligheter att själva skaffa sig information", enligt Burell & Thulin, och "det var inte lätt att värdera olika typer av information och på grundval av nya kunskaper påverka det pågående projektarbetet. Det fanns helt enkelt inte tid att smälta den nya informationen."

Burell & Thulins slutomdöme i sin rapport blev:

"Sammanfattningsvis kan konstateras att de flesta inblandade parterna i Ludvikaprojektet har, när de ser tillbaka på det hösten 1981, en positiv syn på det arbete som utfördes under våren 1981. Den största kritiken gäller, som tidigare nämnts, den korta tid som man fick till förfogande för att bearbeta Landskronagruppens material. Vidare upplevdes den långa tid som följde efter den intensiva vårfasen, som mycket otillfredsställande, tack vare brist på information från kommunens sida.

Det viktigaste inflytandet skedde genom att Landskronagruppen arbetade i intensiv kontakt med hyresgästerna under probleminventeringsfasen, samt att hyresgästerna hade möjlighet att formulera sina egna förslag. Den påverkan som utövats genom hyresgästernas deltagande i de kommunala grupperna torde ha varit obetydlig."

Kommungruppernas planeringsarbete

De kommunala grupperna sammanträdde mycket sällan. De flesta av grupperna träffades bara en gång och ingen grupp fler än två gånger. Grupperna hade bara rådgivande status och detta sänkte uppenbarligen motivationen för deltagarna. Grupperna kan ha varit tungarbetade då de var stora och tjänstemännen kunde lika väl komma till tals genom sina nämnder.

Landskronagruppens arbete

Landskronagruppens insats var kontroversiell. Redan i inledningen, då gruppen presenterade sina idéer och tidigare verksamhet, kom de att möta misstro från vissa förvaltningschefer och framför allt från fastighetsbolagets ledning. Landskronagruppen ansågs sväva i det blå utan att förstå de lokala förutsättningarna och vara alltför dominerande.

Enligt Burell & Thulin, som i och för sig delvis representerade Landskronagruppen, var de boende nöjda med gruppens arbete. De ansåg att det programförslag gruppen lade fram motsvarade de boendes mening.

Kommunalrådet Lennart Granqvist har en positiv syn på Landskronagruppens insats. Vid en pressinformation i september 1982 gav han sin bild av gruppens roll: "Deras planer och skisser var så djärva och rymde så mycket nytänkande att många drog på munnen och menade att projektledningen dragit igång något som den inte skulle klara av. Landskronagruppens förslag framstod för dem som främmande och ogenomförbara. Landskronagruppen gav projektet en kick genom sitt nytänkande som bröt mot allt gammalt, konventionellt tänkande,

därigenom blev det också möjligt att föra projektet dit det nu står idag."

Projektledningen och Landskronagrupperna blev efter remissbehandlingen oense om projektets fortsättning. Landskronagrupperna ville att programarbetet skulle fortsätta en bit in i september månad, eftersom man ansåg att programmet krävde en fortsatt bearbetning innan det var klart. De tongivande politikerna ville inte fördröja arbetet. De önskade påbörja byggnadsarbetena före valet 1982 och ville därför börja detaljprojekteringen omedelbart.

Kommunfullmäktige godkände i mitten av juni 1981 programförslaget och beslöt gå vidare med detaljprojekteringen och för det "upphandla" en konsult.

3.2 Detaljprojekteringen

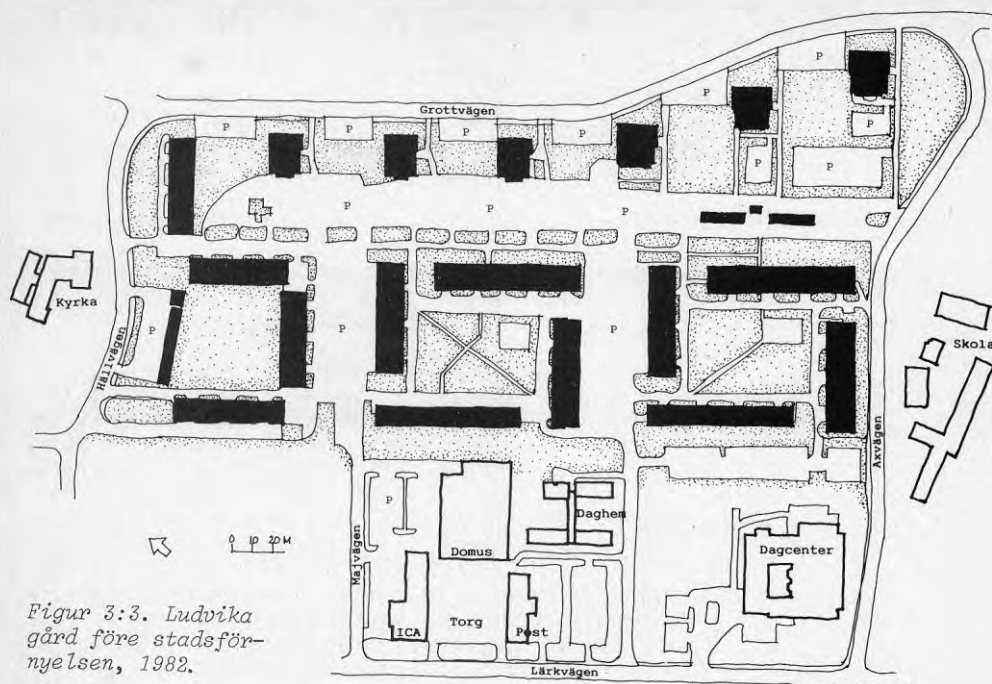
I oktober "upphandlades" en ny konsult genom en anbudskonkurrens. Under hösten upprättade konsulten skisser och kostnadskalkyler. En rad möten hölls med de boende i Håksberg och Ludvika gård. De boende uttryckte då avvikande meningar i flera frågor.

Samtidigt arbetade kommunaltjänstemännen med de andra planerna: den sociala planen, förvaltningsplanen och energiplanen. I februari 1982 var samtliga planer färdiga. De behandlades av projektgruppen och gick sedan ut för remissbehandling. Planerna presenterades också på en utställning under en månad.

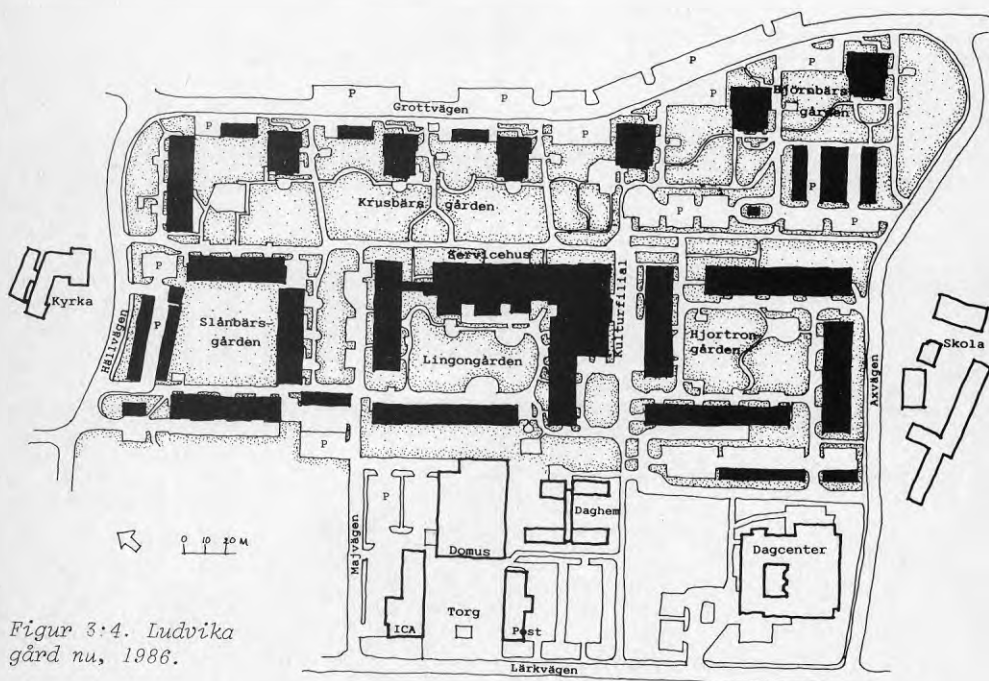
I mitten av mars inlämnades remissvaren. Planerna ändrades i vissa delar och godkändes av projektgruppen. Under våren och sommaren fortsatte detaljprojekteringen. Markprojekteringen avslutades först vintern 1982/83. Vid markprojekteringen hölls många sammanträden med de boende. De boende deltog också vid diskussioner om lokalutformning och konstnärlig utsmyckning. Men mötena hölls också då man behandlade de sociala problemen i områdena. Vid dessa möten var meningsmotsättningarna ibland häftiga. Oftast fann man dock för alla godtagbara kompromisser.

3.3 Genomförandet av ombyggnaderna

Ombyggnadsarbetena sattes igång i Ludvika gård och i Håksberg i september 1982 och har pågått fram till september 1985. Byggföretagen har dock då detta skrivs våren 1986 ännu ej lämnat områ-

Figur 3:3. Ludvika gård före stadsförnyelsen, 1982.

Figur 3:4. Ludvika gård nu, 1986.

dena. Man arbetar fortfarande med åtgärdande av fel som påpekats vid slutbesiktningar och garantibesiktningar. Projektet etappindelades i tre etapper för vardera området. Olika byggföretag - Diös, Skanska och Byggpaul - har fått utföra de olika etapperna. Gatu & Väg har utfört alla markarbetena.

Etapp I i Ludvika gård har omfattat Hjortrongården. Etapp II har omfattat Slånbärsgården, Krusbärsgården och Björnbärsgården. Den tredje etappen har omfattat servicehus och kulturfilial och gården kallas Lingongården.

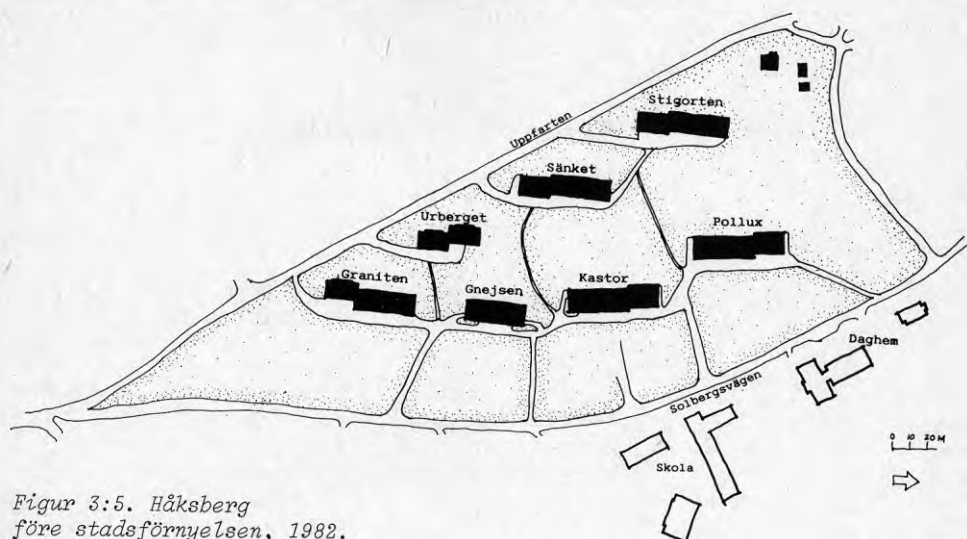
I Håksberg har etapp I omfattat hus Kastor. Etapp II har omfattat husen Pollux, Stigorten, Sänket, Gnejsen och Graniten. Etapp III har bestått av huset Urberget med post och Konsumbutik.

De olika etapperna har i stor utsträckning pågått samtidigt.

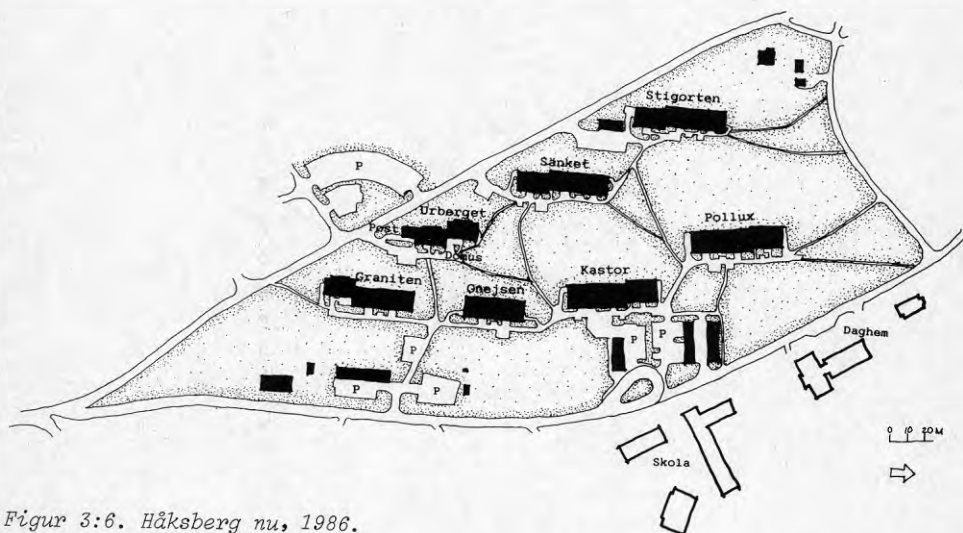
Etapp I i Ludvika gård och Håksberg inleddes i september 1982 och avslutades i mitten av 1983. Servicehus/kulturfilialetappen startades i juni 1983 och denna anläggning invigdes i slutet av augusti 1984. Etapp II i Håksberg startades samtidigt i juni 1983 och etapp III i Håksberg inleddes i maj 1984. Håksbergsombyggnaderna invigdes i juni 1985. Etapp II i Ludvika gård var mycket omfattande och pågick från mars 1984 till slutet av 1985.

Under hela 1984 och 1985 har därför både Håksberg och Ludvika gård till största delen varit byggarbetsplatser och de boende har fått stå ut med byggnadsställningar, avstängda balkonger och ej färdigställd markbehandling dvs lervälling tidvis.

Etapp I i både Ludvika gård och Håksberg var relativt begränsade och färdigställdes innan de övriga etapperna inleddes. Det var bra för de boende. Då fick man ett exempel att se på - hur det skulle bli i resten av respektive område. Det fungerade också som en tröst, då byggarbeterna verkade att aldrig vilja ta slut. I Ludvika gård tjänade etapp I Hjortrongården det syftet att då det var färdigställt kunde man flytta de som bodde i Lingongården till Hjortrongården. Lingongården evakuerades ju helt då det byggdes om till servicehus.

Figur 3.5. Håksberg
före stadsförnyelsen, 1982.

Figur 3.6. Håksberg nu, 1986.

Under hela byggtiden har fastighetsbolagets tidigare beskrivna informationskontor funnits tillgängliga ett i vardera bostadsområdet. De har varit bemannade med informationssekreterare Mirija Björkholm under separat expeditionstid och av en byggnadskontrollant. Informationskontoren har varit träffpunkt och informationscentral för alla frågor som gäller stadsförnyelseprojektet. Här har alla kunnat informera och informera sig: boende, byggare, press, politiker, hyresgästförening, konsulter m fl.

Då själva byggnadsarbetena och den grova markbehandlingen avslutats har de boende själva fått vara med och plantera de växter som skulle placeras på deras respektive gård. Detta har fungerat utmärkt och planterandet har avslutats med en stor gemensam gårdsfest. De boende har fått vara med och beluta även om växtvalet. Detta förfaringssätt har dels inneburit en större gemenskap för de boende gårdsvis och det har också lett till en stor aktsamhet om den gemensamma utemiljön.

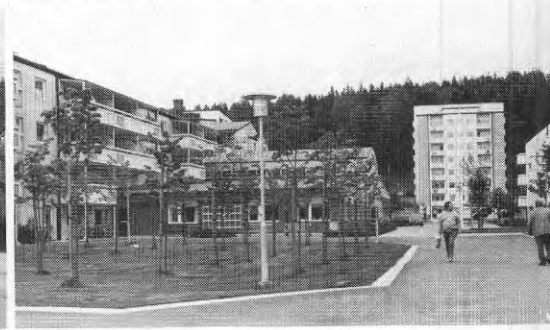
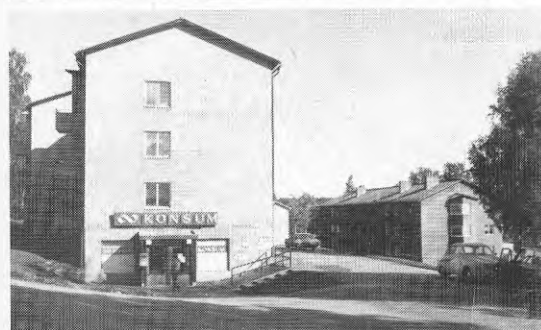
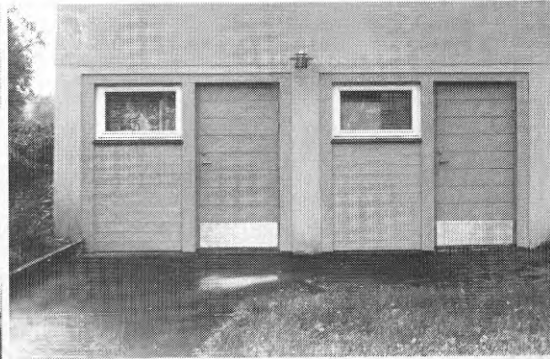
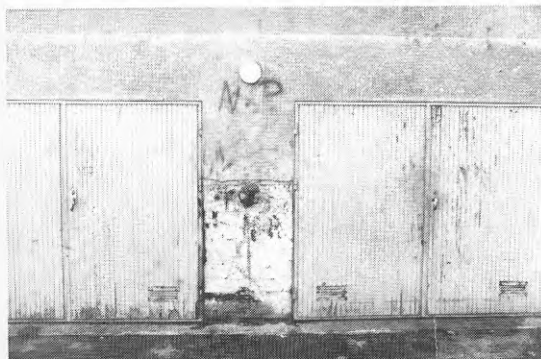
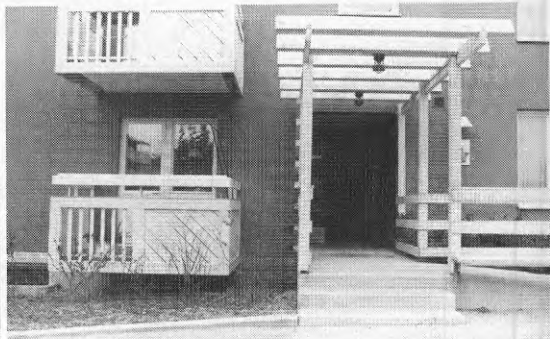
En annan "byggnadsverksamhet" som ännu ej är avslutad för hela stadsförnyelseprojektet är trapphusdekorereringen. I alla trapphus i Hjortrongården och i hela Håksberg har de boende fått dekorera sina trapphus. Till sin hjälp har de haft en konstnär som ledare och rådgivare. Hyresgästföreningen och konstnärerna har samarbetat om dessa trapphusmålningar i studiecirkelform i ABF:s regi. Underarbete och grundmålning har resp byggnadsfirma utfört som en del av entreprenaden i stadsförnyelsearbetet. I de återstående gårdarna i Ludvika gård kommer trapphusdekorereringen att genomföras inom de närmaste åren. Man ser ingen anledning att forcera arbetet, då det ju inte ingår i byggnadsentreprenaderna, utan baseras på frivilligt arbete.

Ombyggnadsarbetena har inte upplevts positivt av alla boende medan de pågick. I Håksberg blev ett stort antal balkonger avstängda en hel sommar och de boende protesterade högljutt. En del tidningsartiklar skrevs om detta. Några hus putsades om ett år, men ej alla då väderleken omöjliggjorde putsarbeten. De boende blev mycket oroliga och undrade varför byggarbetena plötsligt avstannade. Vissa markarbeten har fått avbrytas p g a klimatet med tidig tjäle och snö, även detta har oroat de boende.

I de flesta fall har dock information om byggteknik och information om problem som byggföretagen brottats med kunnat lugna de boende. Här har informationskontoren och projektsekreteraren spelat en viktig roll. En bevarande faktor vid

alla ombyggnader är att nya oförutsedda problem alltid dyker upp då man börjar bygga om.

Sammanfattningsvis kan man dock säga att klagomålen i stort sett alltid kommit från hyresgäster som ej engagerat sig i stadsförnyelseprojektet. De som gått på möten och informerat sig har visat stor förståelse för att ombyggnaderna innebär en hel del olägenheter under en begränsad tidsrymd. Sedan byggnaderna färdigställts har i stort sett bara hörts lovord från de boende.

Figur 3:7-3:14. Dessa fyra bildpar visar olika miljöer i Ludvika gård och Håksberg före och efter stadsförnyelseprojektet.

4. STADSFÖRNYELSEPROJEKTETS INNEHÅLL OCH PROBLEM

Stadsförnyelsen av Ludvika gård och Håksberg är en stor satsning. Man har förbättrat boendemiljön och den sociala miljön för ca 2.500 människor i 790 lägenheter. Om- och nybyggnadsplanerna är omfattande, kostnaderna är stora. Hundratalens möten har hållits under mer än sex år. Hundratalens människor har deltagit i planeringsarbetet; tjänstemän, konsulter och de boende har, varje grupp för sig, ägnat projektet tusentals timmar.

I programskedet delade man upp problemen och förslagen till lösningar i fem olika planer: fysisk plan, social plan, förvaltningsplan, ekonomisk plan och energiplan. Denna uppdelning har man hållit fast vid. Genomförandet av den fysiska planen har stått i centrum, kostat mest och tagit mest tid i anspråk. Den sociala planen har väckt uppmärksamhet men ej i samma utsträckning. Förvaltning, ekonomi och energi har till största delen blivit projektgruppens och projektledningens ansvar.

I detta kapitel försöker vi beskriva hur de fem olika planerna utfallit.

4.1 Den fysiska förnyelsen

Ludvika gård och Håksberg har genomgått en total förändring när det gäller markbehandling och husens fasader. Bostadslägenheterna är i stort sett oförändrade, men många har fått större balkonger. Parkeringsplatser har flyttats. Tidigare var merparten av all mark mellan husen i Ludvika gård parkeringsytor. I Håksberg var också parkeringen förlagd i direkt anslutning till bostadshusen. Man har nu anlagt nya parkeringar, varav en stor andel med carport, i de bägge bostadsområdenas utkanter. Nya grönytor har anlagts där det tidigare var parkering och befintliga grönytor har fräschats upp med nya växter och utemöbler. På många ställen har anlagts sittgrupper med pergola. Lekytor har förnyats med nya lekredskap och nya lekytor har anlagts.

På Hjortrongården i Ludvika gård har en lek-skulptur i form av ett stort "klätter-Hjortron" anordnats och dessutom har en gammal skörde-tröska byggts om och dekorerats som lekskulptur. En gammal pump har satts dit och man kan pumpa upp vatten. Dessa anordningar har utformats i samarbete med de konstnärer som anlätades i stadsförnyelseprojektet. Den tidigare kala och

Figur 4:1. Fasadritningar före stadsförnyelsen.

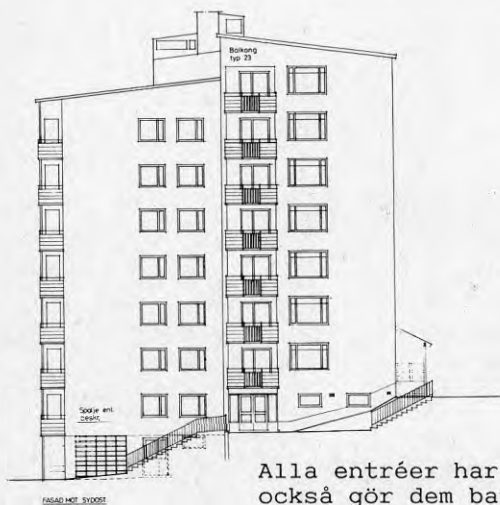
Figur 4:2. Fasadritningar efter stadsförnyelsen. Ritningarna avser samma hus som ovan. White arkitekter AB, Falun.

ogästvänliga gårdsmiljön, som gav ett intryck av att aldrig ha blivit riktigt färdigställd, har nu kompletterats och gjorts "färdig" enligt 1980-talets normer och ideal.

Garagen i bottenvåningen på många av husen har ersatts av hobbylokaler, kvarterslokaler, fastighetsskötarlokalerna och tvättstugor. I flera av dessa f d garage i Håksberg har garageporten ersatts med fönster och vanlig dörr och lokalen hyrs ut till boende i området som hobbyrum.

Figur 4:3. Exempel på ny entré i Ludvika gård.

Figur 4:4. Höghus i Ludvika gård med den gamla entrén med trappor i sluttningen och den nya entrén på plan mark.

Alla entréer har gjorts handikappvänliga, vilket också gör dem barnvagnsvänliga. Flera enrums-lägenheter vid entréerna har försvunnit, då man använt dem för att arrangera soprum och barnvagnsrum.

Höghuset längs Grottvägen i Ludvika gård hade förut alla sina entréer i anknötning till trappor utomhus. De ligger i en brant sluttning. För att förbättra åtkomligheten för de boende offrades en lägenhet i markplan och handikappvänliga entréer anordnades ut mot Grottvägen.

Alla entréer har försetts med skärmtak och alla balkonger har träkläts och målats vita. Samtliga lägenheter, utom de i höghuset, har antingen fått sin befintliga balkong förstorad eller fått en ny balkong.

Samtliga hus i Ludvika gård och Håksberg är putsade och all puts har reparerats och målats om i nya milda men glada färger. Denna färgförändring i kombination med alla vita balkonger upplevs starkt av en besökare och bidrar till upplevelsen av att ett grått och trist område har blivit fräscht och attraktivt om än väl trendanpassat. De boende har som tidigare nämnts fått dekorera sina trapphus själva med hjälp av konstnärer.

Tvättstugorna i Håksberg har rustats upp. I hus Kastor har en möteslokal för hyresgäster och hobbylokal arrangerats. En f d lekstugorlokal har byggts om till möteslokal för pensionärsföreningen.

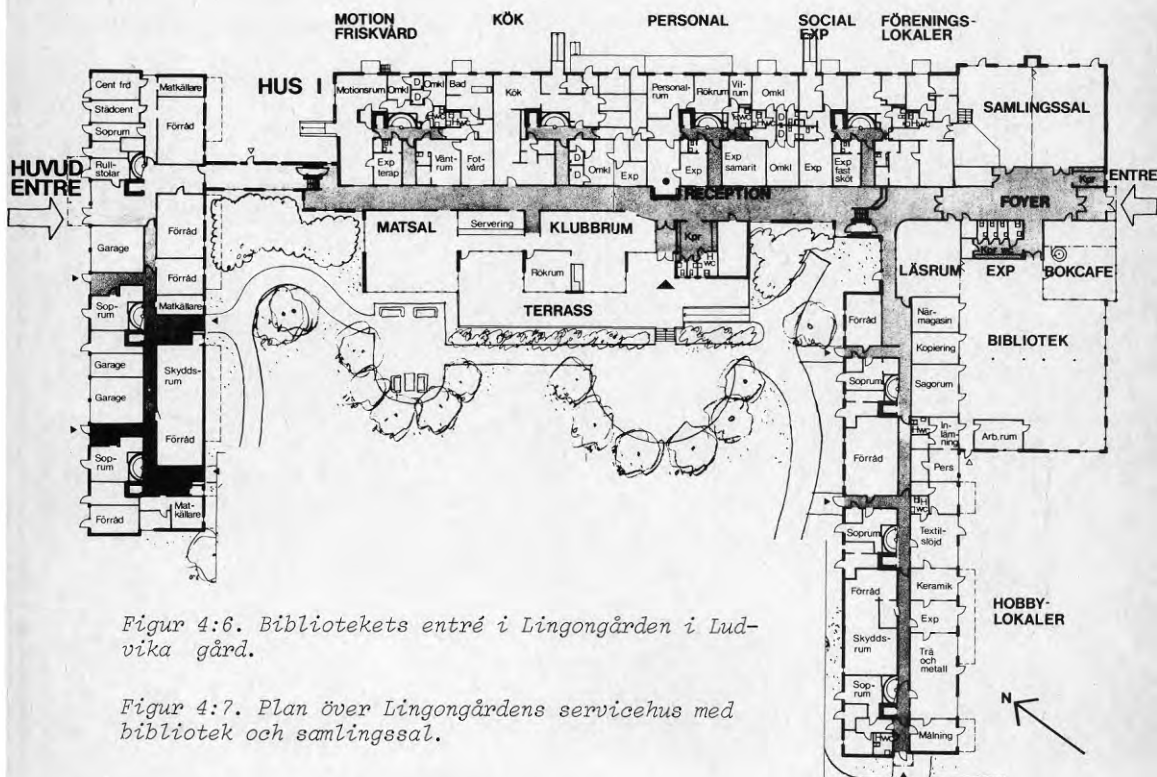
I hus Urberget har Posten fått lokaler och Konsumbutikerna som fanns där tidigare har fått nya lokaler i en tillbyggnad. Biblioteksfilialen i Håksberg har fräschats upp.

I Ludvika gård har området delats upp i fem gårdar och dessa gårdar har fått egen fastighetsskötarlokal och egen tvättstuga. Varje gård har fått en egen kvarterslokal.

Figur 4:5. Exempel på nya balkonger och uteplatser i Håksberg.

En av gårdarna i Ludvika gård, Lingongården, har byggts om totalt. Denna gård var den värst drabbade av vandalisering och där fanns tidigare många tomma lägenheter. Tre hus uttrymdes och byggdes om till servicehus för pensionärer. I direkt anslutning till servicehuset byggdes ett kulturhus med bibliotek och en samlingshall med scen för 200 personer.

Figur 4:6. Bibliotekets entré i Lingongården i Ludvika gård.

Figur 4:7. Plan över Lingongårdens servicehus med bibliotek och samlingshall.

Figur 4:8 och 4:9. Interiörbilder från servicehuset.

Figur 4:10 och 4:11. Interiörbilder från servicehusets klubbрум ovan och samlingsalen nedan.

Dessutom har det butikstorg som ligger alldeles intill Ludvika gård förbättrats. Butiksfasaderna har snyggats upp och en del växter planterats.

Frågan är emellertid om inte dessa åtgärder utgör samma "recept" på miljöförbättring som använts i många andra områden. Samrådet förefaller inte att ha resulterat i en arkitektonisk eller konstnärlig utveckling. Inga nya fysiska lösningar har växt fram under samrådet.

De boende har varit engagerade i dessa frågor och ibland haft bestämda uppfattningar som de hävdat gentemot konsulterna eller andra inblandade. I Ludvika gård tex har de boende stridit med landskapsarkitekten om gårdsplaneringen. De boende har haft bestämda uppfattningar om bla växtvalet, vilka inte alltid varit förenliga med landskapsarkitektens förslag. I Håksberg vände sig de boende kraftigt emot planerna på att sätta ett hus i "malpåse", genom att flytta på hyresgästerna till andra tomma lägenheter i området. Meningen var att man på så sätt skulle minska hyresförlusten något. Tömningen förhindrades och allteftersom projektet har framskridit har det hotade huset fyllts med nya hyresgäster.

Utvecklingen vände både i Ludvika gård och Håksberg. Områdena blev attraktiva då förhoppningarna om att miljön skulle bli bättre började infrias.

En tabell över antalet tomma lägenheter talar sitt tydliga språk. I dag då projektet är avslutat finns inte en enda ledig lägenhet i något av dessa bostadsområden.

Sammanställning outhyrda lägenheter Ludvika gård och Håksberg

1 rok	Ludvika gård				Håksberg		Dat.	
	2 rok	3 rok	4 rok	1 rok	2 rok	3 rok		
1980.10.01	23	54	29			1	35	1
81.01.01	23	59	25			1	38	2
81.07.01	19	58	34			1	40	3
82.01.01	9	52	40			1	39	-
82.07.01	16	47	40	1		-	37	-
83.01.01*	25	47	29			1	22	-
83.07.01*	22	47	19			-	15	-
84.01.01*	21	44	17			-	18	-
84.07.01	3	3	9			1	26	3
85.01.01	1	1	7			-	16	4
85.07.01	-	1	7			-	3	3
86.01.01	-	-	2			-	6	1
86.02.01	1	-	4			1	3	2

* Under perioden 83.01.10 - 84.06.30 pågick ombyggnaden till servicehus. 77 st lägenheter var därför ej uthyrningsbara under denna period.

Lägenhetsfördelning Ludvika gård

	1 rok	2 rok	3 rok	4 rok	5 rok	8 rok	Summa
Antal lgh idag	131	240	184	24	1	1	581 st

Före stadsförnyelsens genomförande fanns 608 lgh. 6 lgh har byggts om till nya entréer mot Grottvägen, 18 lgh har blivit kök + samaritlokaler, badavd, socialkontor, vaktmästeri, loge i Kulturfilialen i Servicehuset. Resterande är hopslagning av lägenheter till större lägenheter på Hjortrongården.

Lägenhetsfördelning Håksberg

	1 rok	2 rok	3 rok	4 rok	5 rok	Summa
Antal lgh idag	7	115	50	1	1	174 st

Tidigare fanns 176 lägenheter. 4 st har byggts om till 2 större lgh.

4.2 Den sociala förnyelsen

Det sociala problemet i Ludvika gård var enligt de boende själva alkoholmissbrukarna i området. Socialkontoret visade i en utredning att Ludvika gård hade en hög koncentration av tunga fall av alkoholmissbrukare, socialvårdsfall och barnavårdsfall. I Håksberg fanns problemen också men ej så utbredd som i Ludvika gård.

I Ludvika gård hade alltså en stor del av kommunens missbrukare samlats. De upplevdes av de boende som mycket störande och ibland som ett hot. De förstörde många nattro. Problemet blev inte mindre av att många boende är skiftesarbetare. Vissa trappuppgångar tömdes på hyresgäster p g a störningarna från en hyresgäst.

Vandalisering av miljön var ett annat problem som påtalades av de boende. Arkitekterna och socialarbetarna pekade på andra problem, som anonymitet och isolering i området samt ensidig hushålls- och social sammansättning.

I Landskronagruppens program för den sociala förnyelsen ingick följande punkter. Ett alkoholpolitiskt program borde utarbetas för att få en bild över de erforderliga insatserna inom nykterhetsvården. Ett introduktionsprogram för nya hyresgäster borde upprättas för att minska eller förebygga vissa problem av social karaktär. Ett program mot vandliseringen borde antas. I Ludvika gård borde en vårdcentral och ett lokalt sjukhem byggas samt en behandlingsenhet för alkoholmissbrukare. Den sociala fältverksamheten borde intensifieras i Ludvika gård. Kvarterslokaler borde öppnas i de båda bostadsområdena etc.

De boende i Ludvika gård motsatte sig inrättandet av en vårdcentral för alkoholmissbrukare i området. De befarade att problemen med alkoholmissbruket skulle kvarstå. Vårdenheten förverkligades heller inte.

Som exempel på problemen med den sociala förnyelsen tjänar denna interiörbild från ett möte i Ludvika gård i mars 1983. Till mötet hade olika berörda personer kallats på ett för projektet typiskt sätt. Närvarande var socialchefen, en socialsekreterare, en polis, projektledaren, projektsekreteraren, två av hyresgästföreningens ombudsmän och tre hyresgäster från kontaktkommittén. Mötet hölls mitt på dagen, varför en större uppslutning från hyresgästernas sida ej var att vänta. Mötet behandlade problemet med alkoholmissbrukarna i Ludvika gård.

Utgångspunkten för mötet var att de boende önskade få till stånd åtgärder mot störningarna från framförallt alkoholmissbrukarna i området. Antalet missbrukare hade visserligen minskat i området sedan projektet började, men problemet var alltså allvarligt ansåg de boende. Dagligen inträffade incidenter med störande beteende, slagsmål och nattliga fyllefester. De boende ville att polisen och socialjouren skulle ta sig an problemet på ett bättre sätt. Polisens ingripanden ansåg de vara resultatlösa. Själva hade de försökt ingripa men de kände sig ofta hotade.

Polisen beskrev vad de kunde göra. Om hyresgästerna bara är störande, försöker de tala dem till rätta men kan inte göra något därutöver. Vid slagsmål kan de göra ett ingripande. Polisen beklagade att polisingripandena kunde dröja åtskilliga timmar vissa dagar, men de knappa personalresurserna krävde att de mest angelägna problemen prioriterades. Polisen ansåg att endast hyresvärderna hade möjlighet att effektivt ta itu med störande hyresgäster.

Socialarbetarna å sin sida såg det inte som sin uppgift att ingripa då vuxna människor var störande eller bråkade, utom då de själva ville ha hjälp eller då barn var inblandade. Socialtjänsten har begränsade resurser och måste därför prioritera angelägnare ärenden. Socialsekreteraren undrade om inte de boende kunde göra något för att dra med de störande hyresgästerna i gemenskapen.

De boende kunde alltså inte vänta sig någon effektiv samhällelig hjälp.

Ombudsmännen och de boende invände att det var frågan om svårt utslagna människor som inte kunde dras in i normal gemenskap och normalt arbete. En rehabilitering genom samhällsengripande var nödvändig. Rehabiliteringen kunde inte läggas på de boende.

Man enade sig om tre, för tillfället, lämpliga åtgärder. För det första skulle man genom en skrivelse upplysa de boende om hur de kunde gå tillväga vid störningar hur polisen, socialjouren och hyresvärderna skulle kontaktas. För det andra var man överens om att kräva att ett behandlingshem för alkoholmissbrukare inrättades i Ludvika stad, dock ej i Ludvika gård. För det tredje beslöt man försöka få till stånd en grupp som skulle utöva ett tryck på de störande. Gruppen skulle besöka de störande någon tid efter ett polisingripande. Den skulle bestå av hyresgästföreningens ombudsmän och representanter för fastighetsbolaget.

Effekten av dessa åtgärder är osäker, men det tycks som samråd av detta slag - alltså med direktkontakt mellan boende och myndigheter - kan vara ett verksamt sätt för de boende att få myndigheterna att handla.

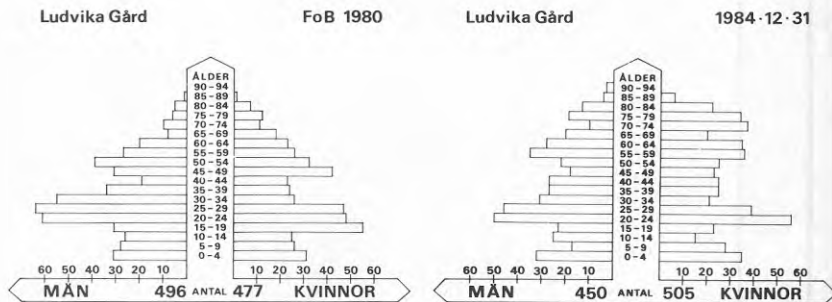
På socialförvaltningen uppger man att vården av alkoholproblematiker inte har förändrats i Ludvika kommun i någon större utsträckning under den tid då stadsförnyelseprojektet pågick. De åtgärder som gjorts på Ludvika gård är att inga nya problemhushåll placerats där. Vissa har kunnat flyttas till andra bostadsområden och andra missbrukare är föremål för vård och finns inlagda på alkoholkliniker e d. En del av minskningen av antalet missbrukare har tragiskt nog skett genom dödsfall.

Antalet problemhushåll har av bl a dessa skäl minskat betydligt i Ludvika gård och det märker de övriga boende tydligt. Det är tyst och lugnt på nätterna och vandalisering har än så länge inte förekommit. Många av missbrukarna flyttades till ett annat bostadsområde, Marnäsområdet, och mycket tyder på att problemen helt enkelt flyttat dit. Frågan är hur kommunen och fastighetsbolaget kommer att tackla problemen där.

Man får en bild av den sociala förändringen i främst Ludvika gård i nedanstående befolkningspyramider. De är sammanställda ur FoB 80 och DEMOPAK 1984-12-31 som var den tillgängliga statistiken våren 1986 i Ludvika kommun. För Håksberg visar befolkningspyramiderna ett större område än stadsförnyelsen upptog p g a FoB och DEMOPAK:s områdesindelning. Förändringarna i Håksberg är dock så små att det torde sakna betydelse. Stadsförnyelseprojektet omfattar ca 40% av diagrammens siffror för Håksberg.

Befolkningsförändringarna i Ludvika gård är betydligt mer dramatiska. Mängden pensionärer är mycket större främst p g a det nya servicehuset. Antalet unga och medelålders män i området har minskat, den grupp som främst haft missbruksproblem, och mängden kvinnor har ökat.

Figur 4:12. Befolkningspyramider över Ludvika gårds invånare.

Uppläggningsen av hela stadsförnyelseprojektet som ett "jättestort" samråd, där hyresgästerna verkligen fått vara med och påverka sin miljö är en viktig del av den sociala förnyelsen. Alla hyresgäster har getts möjlighet att delta i stormöten, samrådsgrupper, plantering av gårdar och trapphusmålning.

I Håksberg har 15 - 20 personer deltagit i samrådet och visat engagemang. I Ludvika gård har det varit en grupp av aktiva på ca 30 personer som samrått. För Håksberg rör det sig om mellan 5% och 8% av befolkningen och för Ludvika gård rör det sig om ca 3%.

På gårdsmöten har det oftast varit mer än 50 personer i Ludvika gård. Ett 100-tal har inte varit ovanligt.

För många har det inneburit att man knutit nya bekanskskaper och fått en ny gemenskap med sina grannar. Det har också ökat den sociala kontrollen. Ungdomarna vet att de nu riskerar en tillsägelse om de förstör något eller stör någon, nu känner folk varandra bättre. Alkoholproblematikerna har även de fått ett socialt tryck på sig att uppföra sig mindre störande.

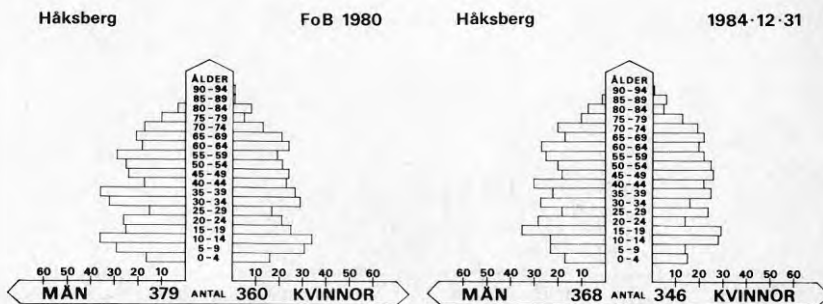
Man är nu mer aktsam om sin miljö, när man vet hur mycket jobb som är nedlagt på den och när man själv deltagit i möten, planterigsarbeten och trapphusdekorerering.

Skolorna har ännu inte genomfört anti-vandaliseringskampanjer, så som föreslogs i programskrivningsskedet.

Hyresgästföreningen har heller inte utformat något introduktionsprogram för nya hyresgäster, så som programmet föreslog.

Hyresgästföreningen har emellertid på annat sätt engagerat sig mycket i hela stadsförnyelseprojektet. Kontaktombuden har deltagit i merparten av de samrådsmöten som hållits i detta projekt. Man har arrangerat studiecirkclar och stått för

Figur 4:13. Befolkningspyramider över Håksbergs invånare.

trapphusdekorereringen i samarbete med ABF. Hyresgästföreningen har även varit remissinstans, då program och skisser varit på remiss inför beslut i kommunfullmäktige.

Hyresgästföreningen har vitaliserats av deltagandet i ett projekt av detta slag. Kontaktombuden har fått många erfarenheter och en stor beredskap för att ta sig an nya problem som kan tänkas dyka upp inom bostadsområdet. Man har tillägnat sig ett arbetssätt som fungerar gentemot fastighetsbolaget.

Informationskontoret, som fungerade under hela byggtiden, har varit en viktig faktor i den sociala förnyelsen. Hit har alla kunnat gå med vilka problem som helst och kunnat få direktkontakt med hyresvärderna - fastighetsbolaget. Mirija Björkholm ha tagit hand om alla, informerat och åtgärdat. Hon har blivit en god vän för många i bostadsområdena. Även sedan hon nu inte längre sitter i informationskontoret är det många hyresgäster som vänder sig till henne när problem uppstår - och hon ordnar upp det mesta.

Under en period beslutades att socialförvaltningen på försök skulle ha mottagning i informationskontorets lokal i Ludvika gård parallellt med att Mirija Björkholm arbetade där. Den tid försöket varade kom knappast någon på besök till informationskontoret, men så snart socialförvaltningen upphörde med denna mottagning strömmade folk dit igen. Det har för många varit lättare att ta emot delvis ren kuratorhjälp från Mirija Björkholm än att behöva känna sig utpekad och registrerad av socialförvaltningen.

Vi har i flera olika tidigare forskningsrapporter betonat eldsjälens betydelse för att samradska fungera. I detta projekt finns flera eldsjälarna som dessutom har lyckats samarbeta under flera år. Projektledningen: Per Baastrup, stadsarkitekt och projektledare, Ingemar Gustafsson, projektansvarig på Ludvikahem AB, Mirija Björkholm, informationssekreterare och Barbro Bergman, kommunalrådssekreterare och Lennart Granqvist, kommunalråd och sist men inte minst hyresgästföreningens kontaktombud. Dessa personer har gemensamt och var för sig arbetat och hållit ihop projektet. De har entusiasmerat andra och dragit dem med och de har med sin ihärdighet, sitt intresse för medmänniskors synpunkter och intresse för projektet övertygat många stora motståndare och många tveksamma om att projektet går att genomföra. Många av de som bor i Ludvika gård och Håksberg var mycket bittra och miss-tänksamma, då stadsförnyelseprojektet drogs igång. De ville inte bli utsatta för något jippo som det sedan kanske inte blev något av.

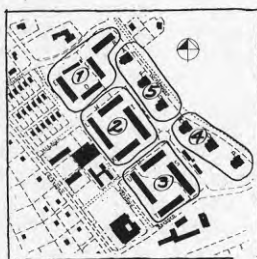
Massmedias betydelse för statushöjande av bostadsområdena, främst då Ludvika gård, och därigenom dess indirekta delaktighet i den sociala förnyelsen kommer utförligare att beskrivas i kapitel 5. De lokala tidningarna har skrivit många artiklar om stadsförnyelseprojektet och all denna information har i hög grad ändrat Ludvikabornas inställning till detta bostadsområde. Att få ett större självförtroende är en icke föraktlig del av en social förnyelse.

Den sociala förnyelsen är, eller bör inte vara ett avslutat kapitel. Fastighetsbolaget, hyresgästföreningen och kommunen har tillägnat sig nya sätt att samarbeta och det finns nu en större beredskap för att ta itu med de problem som dyker upp.

4.3 Förvaltningsplanen

Fastighetsbolaget har inte bedrivit fastighetsskötseln i egen regi utan anlitat HSB-Dalarna fram till omorganisationen 1984. Därefter har Riksbyggen fått överta uppdraget. I dagarna avgörs om någon av dessa fortsättningsvis ska bedriva fastighetsskötseln eller om man ska övergå till fastighetsskötsel i egen regi. Hyresgästerna klagade tidigare över att fastighetsskötseln varit för anonym. Redan i programskedet föreslog hyresgästerna och Landskronagruppen en omorganisation av fastighetsskötseln. De ville att all felanmälan skulle ske direkt till fastighetsskötaren på hans lilla kontor i bostadsområdet och att han sedan skulle åtgärda felet eller kontakta fastighetsbolaget om problemet ej gick att lösa på platsen. Fastighetsskötarens uppgifter skulle dessutom utökas. Han skulle vara kontaktman med fastighetsbolaget, sköta yttre och inre underhåll, gräsklippning, sophantering samt lägenhetsreparationer. Dessutom skulle han få en kontrollfunktion.

LUDVIKA GÅRD

Figur 4:14. Ur Landskronagruppens programförslag.

För Ludvika gård föreslogs en uppdelning på fyra eller fem gårdar med varsin fastighetsskötare med egen lokal och expeditionstid. Detta förslag hade stor uppslutning bland de hyresgäster som engagerat sig i projektet. Projektledningen och projektgruppen tog förslaget på allvar och har försökt förverkliga denna idé. Projektledningen har här stött på stora svårigheter.

Styrelsen och ledningen för fastighetsbolaget har varit relativt kallsinniga till denna idé. Riksbyggen, som anlåtats för fastighetsskötseln då genomförande blev aktuellt, ville hellre driva sin verksamhet efter egna planer.

Figur 4:15. Fastighetsskötarens uppgifter, ur Landskronagruppens programförslag.

Fastighetsanställdas förbund avd 63 skriver i en remiss i augusti 1981 att man ej vill isoleras i varsitt litet personalrum - utan vill ha gemensamma lokaler för sin egen trevnad i arbetet. Dessutom skriver man "... Dock konstaterar vi med viss munterhet att den personal som finns beskriven i programförslaget torde vara svår att erhålla. Denne fastighetsskötare skulle vara en "mutation" av målare, kurator, rörmokare, psykolog, elektriker, polis etc. Om man trots allt skulle finna en person med dessa kvalifikationer, kan det vara svårt att med nuvarande löner motivera denne."

För projektgruppen och projektledningen har denna fråga varit av stor vikt. Man har sett det som ett löfte till de boende att genomföra denna decentraliserade fastighetsskötsel. Efter ca ett års dividerande med fastighetsbolagets styrelse och ledning, Riksbyggen och Fastighetsanställdas förbund lyckades man till slut få till stånd en uppdelning av fastighetsskötareområdena gårdsvis i Ludvika gård.

Informationskontoren som inrättades i Ludvika gård och Håksberg har delvis förtagit effekten av den ursprungliga idén om en decentraliserad förvaltning. Alla har kunnat gå till informationskontoret och få hjälp med allting. De gårdsvisa fastighetsskötarkontoren har inte heller arbetats in i folks medvetande. Till yttermera visso går man inte till den nuvarande områdesvärdinnan, som finns i informationskontoret utan till Mirija Björkholm, som numera finns på fastighetsbolagets huvudkontor.

Huruvida man i framtiden kommer att satsa på fastighetsskötsel i egen regi eller använda en entreprenör är osäkert. Frågan är öppen om stadsförnyelseprojektets försök med uppdelning av fastighetsskötseln områdesvis kommer att permanentas. Efter den korta prövotid man haft under ca ett år är det svårt att bedöma fördelar och nackdelar. Områdesvärdinnans roll kommer kanske också att omstöpas - på vilket sätt är en fråga som avgörs då huvudmannskapet för fastighetsskötseln fastställs.

Stadsförnyelseprojektets ledning har alltså inte helt och hållet lyckats genomföra den förvaltningsplan som ursprungligen beslutades. Det är fastighetsbolagets ledning och styrelse som bestämmer om denna modell ska permanentas. Utgången är oviss.

Dessa svårigheter att genomföra förvaltningsplanen hänför sig bland annat till fastighetsbolagets ovanligt instabila organisation under den

tid projektet pågått, närmare beskriven i kap 2.2.1.

4.4 Energiplanen

Energiplanen för stadsförnyelseprojektet är kanske den minst problematiska och minst spektakulära. Det var en självklarhet att man skulle se över energiförbrukningen då områdena skulle rustas upp. Vindsbjälklagen i samtliga hus har tilläggsisolerats, alla fönster har tätats. Värmesystemen och ventilationssystemen har trimmats in. Värmesystemet har byggts om i Håksberg till en gemensam panncentral. I inkörningsperioden vintern 1984 hade man problem med dålig uppvärmning, men sedan systemet trimmats om fungerar det.

I programskedet diskuterades om det skulle gå att med värmepump ta värme ur den nedlagda, vattenfyllda gruvan i närheten. Men då gruvan möjligen kommer att öppnas igen, omöjliggjordes denna idé.

Energiplanen har främst inneburit förändringar för fastighetsskötarna, eftersom de har hand om skötseln av värmeanläggningarna. Projektet har sökt och fått energilån 1.235.000 kr och energibidrag 604.000 kr.

4.5 Ekonomiplanen

Stadsförnyelseprojektets ekonomi är en fråga som det inte är helt lätt att redovisa. Den slutliga fördelningen av kostnaderna mellan kommunen fastighetsbolaget är under förhandling. Hur stadsförnyelseprojektet kommer att påverka hyran för de boende vet man ännu inget om. 1986 års hyresförhandlingar berörde inte denna fråga, utan det tas upp i nästa hyresförhandling. Politikerna lovade hyresgästerna, då projektet inleddes, att stadsförnyelsen inte skulle belasta hyrorna, förutom vad som hänför sig till normalt underhåll och upprustning.

Hyrorna i juni 1986 varierade för bostäderna mellan 306 kr/kvm år och 330 kr/kvm år. Servicehuset och Kulturfilialens hyror låg vid samma tid på 354 kr/kvm år, men där står kommunen för full kostnadstäckning.

Då White arkitekter presenterade sina skisser i februari 1982, hade de anlitat Centralkonsult i Örebro för att göra en kostnadskalkyl. I denna första kalkyl daterad 1982-02-09 var slutsumman 37,815 miljoner kronor. Under detta år förändrades sedan projektet åtskilligt och

Centralkonsult utförde kostnadsberäkningar på alla förändringar.

En kalkyl gjordes 1983-02-08 och då var slutsumman beräknad till 52,371 miljoner kronor. En ny kostnadssammanställning gjordes 83-05-01 och då var totalsumman 60,365 miljoner. Denna reviderades 1983-05-30 och en prognos på slutkostnaden i projektet upprättades 1984-02-13 och angavs till 63,937 miljoner kronor.

I samband med personalförändringar i Centralkonsult under hösten 1985 överfördes slutredovisningsuppdraget till Cargerman & Gerhardsson Byggadministration AB; Ulf Gerhardsson hade handlagt projektet tidigare på Centralkonsult AB. Under 1985 och 1986 har arbetet med redovisning av slutkostnader pågått kontinuerligt.

39,566 miljoner kronor är byggkostnad för servicehus och kulturhus med bibliotek enligt en kostnadssammanställning gjord 85-04-17, då totalsumman beräknades till 67,919 miljoner kronor. Den totala slutkostnaden beräknades 1986-02-01 till 77,682.

Enligt Ulf Gerhardssons beräkningar har den årliga kostnadsökningen för fastighetsbolaget blivit 1.995.000 kronor, då stadsförnyelseprojektet är färdigt. Hyresförlusterna har minskat med 2.135.000. De årliga kostnaderna har därmed minskat med 140.000:-.

5. OLIKA ASPEKTER PÅ STADSFÖRNYELSEPROJEKTET

5.1 Konstnärlig medverkan

Den konstnärliga medverkan i projektet har varit ovanligt omfattande och projektledningens genomtänkta syn på detta belyses i detta citat ur Ludvika kommuns broschyr "Stadsförnyelseprojektet Ludvika gård och Håksberg" (november 1983). Där skriver projektledaren:

"Den konstnärliga medverkan har i så hög grad som möjligt integrerats i projektet som helhet. Den används för att i samverkan med arkitekternas lösningar, den tänkta sociala förändringen, hyresgästernas aktiva roll i projektet m m förstärka målsättningen och intentionerna för förnyelseprojektet. Samtidigt som konstnärlig medverkan leder till en mer tilltalande och fantasiskapande miljö för hyresgästerna. Att ge dessa möjlighet att fortlöpande bekanta sig med konstnärernas uppgifter är ett viktigt led i att förbereda och förstärka den önskade konstnärliga funktionen. Hyresgästernas förtroende för sin egen kreativa roll i projektet är både önskad och nödvändig."

Sedan hösten 1982 då byggnadsarbetena inleddes och ända fram till och med 1985 har stadsförnyelseprojektet haft tillgång till en konstnärlig konsult, Frans van Brüggen. Han utsågs av kulturförvaltningen och har sedan varit projektgruppens konsult och arvoderats av fastighetsbolaget.

Projektgruppen följde den generella kommunala regeln i Ludvika att 1% av den totala byggkostnaden skulle anslås till konstnärlig utsmyckning. Då kostnaden för den konstnärliga medverkan budgeterades var totalsumman uppe i ca 60 miljoner kronor. Man fick alltså ca 600.000 kronor anslagna till konstnärlig utsmyckning. Frans van Brüggen upprättade en plan för konstnärlig medverkan, där val av konstnärer och kostnader specificerades för alla delar av projektet.

Frans van Brüggen har stor erfarenhet som konstnärlig konsult. Han har i flera år fungerat som konsult för kommunen, landstinget, KRO och Statens konstråd. Han arbetar dessutom nu med utbildning av konstnärer för att de ska klara av uppdrag liknande stadsförnyelseprojektet.

Frans van Brüggen har sedan hösten 1982 deltagit i alla möten, projektgruppsmöten, hyresgästmöten m m som i något avseende berört den konstnärliga utsmyckningen. Han har anlitat övriga konstnärer

som deltagit i projektet med begränsade uppgifter. Han har även i samråd med hyresgästföreningen organiserat formerna för trapphusdekoreringen.

Då Hjortrongården utformades bildades en konstnärlig hantverksgrupp bestående av Frans van Brügger, Anders Segersson och Anders Rönnlund, som i samråd med de boende tillverkade några mycket originella och populära lekskulpturer. En gammal skördetröska byggdes om till klätterställning med rutschbana och målades i glada färger. Ett jättestort hjortron tillverkades av glasfiberarmerad plast. Hjortronet kan man klättra på och krypa in under. En gammal pump sattes upp. När man pumpar kommer det vatten som sedan rinner längs en ränna som är dekorerad med roliga träfigurer.

I Ludvika gård har hyresgästerna valt namn till sina gårdar, Lingongården, Hjortrongården, Björbärgsgården, Krusbärgsgården och Slånbärgsgården. En konstnär vid namn Brita Andersson har sedan arbetat fram symboler för var och en av dessa gårdar. Hon har även arbetat fram symboler för husen i Håksberg. Där hade husen redan namn Graniten, Gnejnsen, Kastor, Pollux, Urberget, Sänket och Stigorten. Symbolerna har använts som utgångspunkt för husnummerskyltningen. Vid varje port finns en emaljskylt med symbol och portnummer.

I Ludvika gård har de nya gårdsnamnen blivit nya postadresser för de boende. Även orienteringstavlorna i områdena har blivit föremål för konstnärlig medverkan.

Lingongården med servicehus och bibliotek har av naturliga skäl fått de flesta påtagliga konstnärliga insatserna.

Inga Björstedt har utformat ett draperi till scenen i samlingsalen och hon har även utfört en textil utsmyckning som finns i Lingongårdens entré. Svante Rydberg har dekorerat en rundad vägg utanför biblioteket i grafittoteknik. Bo Eriksson finns representerad med en tavla i matsalen. Frans van Brügger har utfört träskulpturer i matsalen och även i biblioteket. Gösta Backlund har utfört skulptur och väggmålning i biblioteket. Zaiga Östlund har utfört en textildekoration i bibliotekets barnrum.

I Ludvika gård och Håksberg har dessutom två större skulptörsuppdrag givits för att markera områdenas centrum utåt. De har utförts som fasadreliefer. Skulpturen i Håksberg är gjord av Kent Boholm och den i Ludvika gård är gjord av Bo Holmlund.

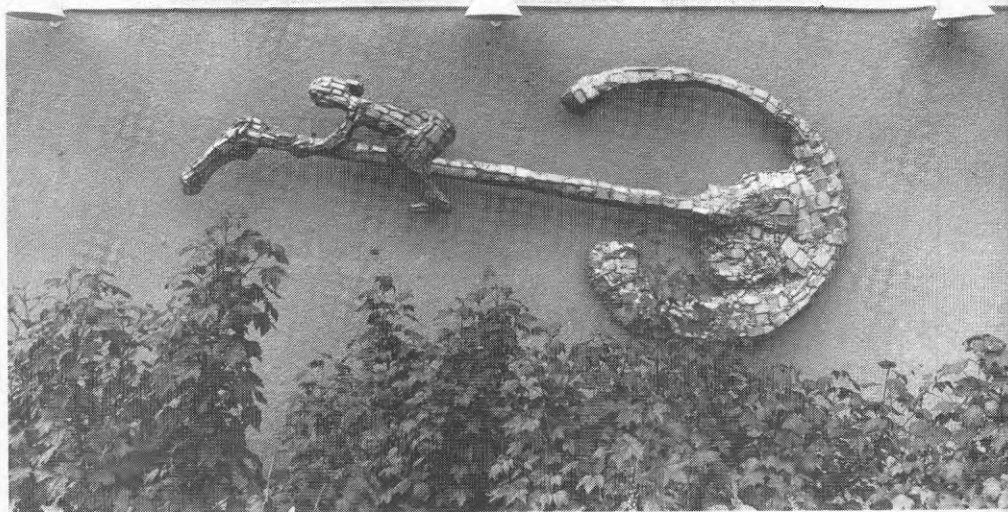
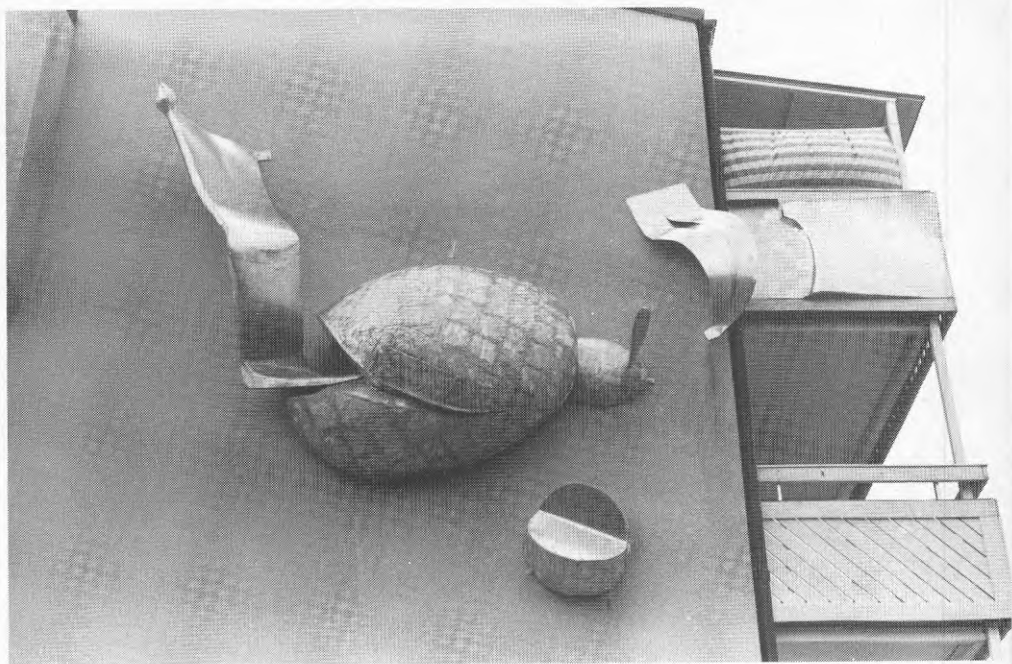
De konstnärer som fungerat som handledare för trapphusdekorereringen är Liselott Ström och Anders Segersson.

Enligt Frans van Brüggen har det varit förenat med stora fördelar att konstnärerna fått komma in tidigt i projektet, och inte när husen redan står färdiga. Han har kunnat påverka projektet vid oväntade tillfällen och därmed kunnat höja projektets konstnärliga nivå. Man har också fått mer konst för pengarna då konstnärernas insatser kunnat anpassas precis till byggnadsarbetena och även kunnat påverka byggarbetet för minsta möjliga material- och tidsspillan.

Samarbetet med projektledningen har fungerat bra och konstnärerna upplever att de har blivit tagna på allvar. Samarbetsformerna med många möten och många åsikter från boende och andra har fått väga tyngre än den konstnärliga individens frihet. Men i och med att konstnärer fått påverka i fler avseenden än annars så har man uppnått ett lite annorunda resultat än i andra projekt. I kommunens broschyr uttrycks det på detta sätt "Projektet tillvaratar på ett fördömligt sätt långt större delar av konstnärliga resurser än vad som är brukligt".

Figur 5:1. Leksulpturerna på Hjorttrongården.

Figur 5:2, 5:3. Fasadrelief i Ludvika gård ovan och fasadrelief i Håksberg nedan.

Figur 5:4, 5:5. Interiörbilder från biblioteket med konstnärlig utsmyckning.

Figur 5:6, 5:7. Exempel på trapphusdekorationer utförda av de boende med konstnärer som handledare.

5.2 Massmedias betydelse för projektet

De lokala tidningarna och även lokalradion har spelat en viktig roll för stadsförnyelseprojektet. Dels har de speglat opinioner och problem före och under projektets gång, dels har de hållit både de boende i Ludvika gård och Håksberg och övriga Ludvika informerade om vad som har hänt. Projektledningen har själv vänt sig till massmedia med jämna mellanrum för att informera och inbjuda pressen till möten med de boende. Tidningsfolket har kommit och ett stort antal artiklar har skrivits.

I Ludvika finns tre lokaltidningar Ludvika Tidning, Bergslagsposten och Dalademokraten. Dessa tre tidningar har under de sex år som gått skrivit ca 110 artiklar som har behandlat stadsförnyelseprojektet. En grov uppdelning av artiklarna i positiva och negativa skildringar av projektet visar på att ca 70% av artiklarna är klart positiva till projektet och ca 20% av artiklarna visar på problem eller är kritiska till delar av projektet. De övriga ca 10 procenten av artiklarna är i huvudsak neutrala notiser om kommunala beslut i ärendet o d.

Lokalradion, Radio Dalarna, har under dessa år sänt ett 15-tal inslag som har behandlat stadsförnyelseprojektet. Man har både sänt korta nyhetsanslag och längre program. Lokalradion har sänt debatter, telefonväkteri och intervjuer typ "förvaltarens syn på saken". Inställningen på lokalradion är kritiskt granskande, men enligt Krister Grus, ansvarig redaktör, har man förmodligen gett en positiv bild av projektet p g a mängden inslag av refererande karaktär. Även riksradians program "Kanalen" har 1983 sänt ett program, där Stadsförnyelseprojektet presenterades mycket positivt.

De positiva artiklarna skildrar:

- hur dåligt det var förut och hur bra det ska bli, referat från de första mötena
- nu håller vi på och jobbar med stadsförnyelse, rapporter från möten
- det här ska bli fint - bilder av modeller och ritningar
- spadtag och invigningar
- visst kostar det - men det blir bra
- se så bra det blivit; artiklar då vissa delar av projektet presenteras typ konsten, biblioteket, servicehuset, torget m m.

De negativa artiklarna tar i regel upp någon detalj i projektet som ej fungerat. I stadsförnyelseprojektets inledningsfas diskuterades som en eventuell åtgärd att lägga ett hus i Håksberg

"i malpåse". Detta förslag kritiserades i flera tidningsartiklar.

En tidningsartikel skildrar hur de nya garage som uppförts i Ludvika gård skymmer sikten för en hyresgäst.

Ett bostadsområde kallat Sydsidan revs i slutet av 1983. Många av dess hyresgäster anvisades lägenheter i Ludvika gård eller Håksberg. Flera tidningsartiklar kritiserar rivningen av dessa hus och skildrar hur synd det är om hyresgäster som trivts i området och inte vill flytta. Bostäderna var billiga i Solsidan och man vill ej ha den kostnadsökning som en ny lägenhet innebär. En artikel skildrar servicehusets hyresgästers problem i början. De fick nämligen flytta in innan byggnadsarbetena var helt slutförda, vilket innebar stora problem. Många av servicehusets hyresgäster är ju mer eller mindre rörelsehindrade.

I samband med sammanslagningen av kommunens fastighetsbolag till ett enda gjordes en omorganisation. En konsult utförde en omfattande utredning och en tidningsartikel kritiserar både kostnaden för utredningen och dess kvalitet.

Upprustningen av torget i Ludvika gård kritiseras i en insändare. Kostnaden för upprustningen av torget kritiserades i ett kommunfullmäktigereferat.

I Håksberg monterades balkongräckena ner på flera hus under våren 1984 och inga nya räcken kom upp under hela sommaren. Ett flertal artiklar skildrar hyresgästernas ilska och hur de brutit upp de plomberade balkongdörrarna och använde balkongerna utan räcken!

Ett kommunfullmäktigereferat från sept 1984 tar upp kritik av den höga kostnaden för stadsförnyelsen.

I en tidningsartikel från maj 1985 visar det sig att ungdomarna i Ludvika gård glömts bort i stadsförnyelseprojektet. De blir utmotade från biblioteket och har ingen ungdomsgård att vara i.

I april 1986 presenteras Hyresgästföreningens skrift som dokumenterar stadsförnyelseprojektet. Artikeln poängterar att stadsförnyelse lyckats, men att problemen som man fått bort i Ludvika gård nu flyttats till ett annat bostadsområde, nämligen Marnäs-området.

När projektet avslutats tornar en storm upp angående hanteringen av ekonomin i projektet.

F d kommunalrådet Granqvist kritiseras starkt i några artiklar.

Massmedias bevakning av stadsförnyelseprojektet har antagligen haft mycket stor betydelse för att den sociala planen skulle lyckas. Ludvikabornas attityd till Ludvika gård var mycket negativ 1979-80. (Som exempel kan nämnas att den som ville åka taxi dit fick betala resan i förskott för att över huvud taget få åka dit.) Hyresgästerna i Ludvika gård klagade på massmedias sätt att skildra området. Ifall något inträffade och polisen ingripit i Ludvika gård stod det alltid i tidningen var det skett. Liknande händelser i övriga stan refererades betydligt mer anonymt enligt Ludvika gårdsborna. De menade att tidningarna på detta sätt underströk och byggde på områdets redan dåliga rykte. När sedan tidningsartikel efter tidningsartikel i flera år berättat om de omvälvande förändringarna i Ludvika gård och Håksberg har folks attityder vänt, och båda bostadsområdena blivit attraktiva. Utan massmedias benägna bistånd är det osäkert om stadsförnyelseprojektet skulle ha haft samma chans att snabbt få genomslag i en dylik attitydförändring.

Även tidningarnas sätt att presentera personer har antagligen underlättat en del av stadsförnyelseprojektets arbete. I en liten stad har informationen om att en viss person är engagerad i ett visst projekt högt informationsvärde för många invånare. Alla får ju snabbt veta till vem man ska vända sig. Myndigheten blir mer personlig.

Projektledningen har medvetet velat ge massmedia en roll i stadsförnyelseprojektet och massmedia har mer eller mindre medvetet uppfyllt detta önskemål.

Arkitekt kritik: BP 810228

Ludvika gård är skrämmande otrivsamt

— Ludvika Gård är skrämmande otrivsamt. Det är för lite grönt i området. Uteytorna måste förbättras. I Håksberg är problematiken en annan. Där är omgivningarna fina men man måste sätta in åtgärder för att göra det mer barnvänligt.

Ann Thulin, arkitekt i den s.k. Landskronagruppen, sammanfattade situationen så här när hon i går deltog i ett möte på stadshuset med inblandade parter i stadsförnyelseprojektet Ludvika Gård och Håksberg.

Landskronagruppen består av arkitekter, socionomer och ekonomer som analyserat ett bostadsområde från 60- och 70-talen i Landskrona och vad som kan göras för att förbättra boendemiljön.

Nu har gruppen kopplats in i projektet att förbättra situationen för de boende på Ludvika Gård och i Håksberg.

— Områden som dom här i Ludvika är inte unika. Sådana finns nästan i varje större samhälle över hela landet, påstod Ann Thulin.

Landskronagruppen ska komma med underlag till hur miljön kan bli bättre. Men Ann Thulin hoppas att de boende i området tillsammans med de kommunala organen ska arbeta fram ett detaljprogram.

Ann Thulin konstaterade att

det genomgående finns fyra sorters problem, nämligen miljöproblem, sociala problem, förvaltningsproblem och attitydproblem.

Generellt menade hon att man måste sträva efter att bryta upp de stora bostadsområdena till mindre enheter, ge dem kvalitéer så att människorna blir att trivas.

Problemen måste lösas

— Vi har inte lärt oss att bygga bra stadsmiljöer, hävdade Ann Thulin.

Beträffande Ludvika saknar hon anknytningen till den äldre bebyggelsen.

— Jag anser att kommunen är skyldig att sätta in alla krafter på att lösa problemen på Ludvika Gård innan man bygger nya områden, hävdade Ann Thulin.

Beträffande det fortsatta arbetet att skapa en bättre miljö i både Håksberg och på Ludvika Gård ska möten hållas i Håksberg den 30 mars och på Ludvika Gård dagen därpå.

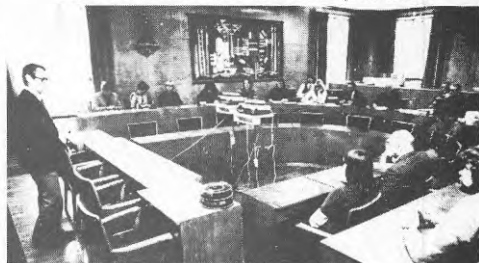
Då ska Landskronagruppen lägga fram förslag till lösningar på problemen som kan bilda underlag för detaljarbetet.

Några månader därefter ska ett skissförslag presenteras och enligt kommunalrådet Lennart Granqvist kan ett färdigt förslag läggas i kommunfullmäktige till sommaren.

— Den ekonomiska biten kommer att bli väldigt viktig i sammanhanget. Det finns ju begränsade resurser, understök Ann Thulin.

Ann Thulin, arkitekt i den s.k. Landskronagruppen som ska lägga fram förslag på hur miljön i Håksberg och på Ludvika Gård ska kunna förbättras.

Representanter för kommunen, hyresgästföreningen och projektgrupperna fanns på plats vid informationsmötet i stadshuset i går. Längst t.v. kommunalrådet Lennart Granqvist.

Figur 5:8. Bergslagsposten 81-02-28.

Figur 5:8-5:14. Dessa tidningsurklipp visar ett axplock ur det hundratal artiklar som skrivits om stadsförnyelseprojektet.

Tisdagen den 26 maj 1981

De tomma lägenheterna ska fyllas

Hyreshus i Håksberg och Ludvika förnyas

LUDVIKA (DD). Stadsförnyelseprojektet Ludvika Gärd och Håksberg har nu kommit så långt, att man börjat diskutera olika alternativ.

Hyresgästerna i de båda bostadsområdena kommer att få säga sitt. Under måndagen inleddes informationer om förslagen och det finns många alternativ och synpunkter som verkligen måste diskuteras.

En viktig fråga är den ekonomiska sidan. Vem ska betala förnyelsen? Kommer hyresgästerna att drabbas av ökade kostnader? Ludvika Fastighetsbolag har knappast råd. Fastighetsbolaget hånger verkligen på gårsgår'n och kommunen stöder fastighetsbolaget med 1,5 miljoner kronor årligen för att det skall gå ihop någorlunda.

Folk flyttar

Bostadsområdena Håksberg och Ludvika Gärd i första hand måste göras attraktiva. De tomma lägenheterna kostar stora pengar och de måste fyllas med hyresgäster. Vantrivsel råder i områdena och därför flyttar folk därifrån.

Hyrorna kan också vara orsaken. En trerummare på drygt 70 kvadratmeter kostar för närvarande nära 1.500 kr i månaden.

Hyresförlusterna

I Håksberg står 46 lägenheter outhyrda och på Ludvika Gärd 121 och det kostar stora pengar. En lösning man föreslår är att slå samman små lägenheter till fyra eller femrummare, men det gäller också att hålla hyran på rimlig nivå.

På energisidan kan sparas pengar genom byggtekniska åtgärder. Med en investering på 0,9 miljoner kronor kan

Stadsförnyelseprojektet ska göra bostadsområdena i Håksberg och Ludvika gård attraktiva. I dag står många lägenheter tomma i de båda bostadsområdena.

man spara, enligt prognosen, 140.000 kr i Håksberg. Med en investering på 2,5 miljoner kr kan 500.000 kr sparas i energi.

Gruvvärme

En idé som lanserades för några år sedan i DD har tagits upp i förslaget. Den går ut på, att man tar värmen ur vattnet i gruvans central-schakt. Investeringskostnaderna är låga medan energitillskottet, som man får nära nog gratis, innebär väsentligt lägre oljenota.

En preliminär beräkning visar att en investering på 2,5

miljoner kr skulle ge en årlig inbesparing på en halv miljon kronor och återbetalningstiden skulle bli fem år.

Omfattande

De utredningar och förslag som arbetats fram är mycket omfattande och det gäller för gruppen som arbetar med förnyelseprojektet, att sortera ut förslag för att slutligen koncentrera arbetet på ett förslag.

Det är ombyggnader av husen, balkonger, sammanslagning av lägenheter, anordnande av olika slag av service. De sociala aspekterna måste givetvis med i bilden. Målet är

att skapa en vi-anda inom områdena så människorna känner för sitt bostadsområde. Hyresgästerna skall känna sitt ansvar och folk trivs, sägs i utredningen, då minskar också skadegörelsen.

Utemiljön måste åtgärdas, trafik, bilar, kommunikationer, skolor, ja, praktiskt taget allt som måste finnas i ett bostadsområde måste med och gruppen har att finna de bästa lösningarna.

Gruppen kommer att möta hyresgästerna i Håksberg och Ludvika Gärd och säkerligen kommer då nya och intressanta synpunkter fram.

Hyresgästerna vid Ludvika Gård:

Alkoholpoliklinik löser inga problem

DD

810613

En rejält tilltagen arbetsgrupp för dessa frågor har man på Ludvika gård. Det här är bara en del av den och består av sittande fr v Christina Johansson, Ingrid Grönwall, Birgitta Granström, Monica och Kjell Åhlander, Curt Forslöf och Monica Carlsson. (Foto: PER PERSSON).

LUDVIKA (DD). De boende på Ludvika gård är nu klara med sina ställningstaganden inför den stadsförnyelse som enligt löften och utredningar skall komma för denna stadsdel i Ludvika.

Man har med andra ord tagit ställning till de synpunkter och förslag som den s k Landskronagruppern framlagt.

Denna samlar nu in remissvaren på de betänkanden som man avgivit, inte enbart vad det gäller förnyelse för Ludvika gård utan också för Häksberg.

Det är självfallet inom hyresgästföreningens ram som det hela har skett. På torsdagen hade man ordnat med öppet hus i hyresgästföreningens lokal och då alla som så önskade fick komma och ta del av anförde synpunkter och delge egna.

På kvällen hade man sedan arrangerat ett möte med debatt omkring den gemensamma frågan hur man vill ha boendemiljön utformad i framtiden. En arbetsgrupp har förarbetat och utarbetat ett förslag till remissvar, som också antogs till sina större delar.

Man betvivlar dock att kommunens ekonomi gör det möjligt att exempelvis inrätta läkarstation, bibliotek och samlingsalar och tandvård vad det gäller inre miljon.

Sträcker man sig sedan längre på utomhussidan så hyser man också tvivel till att man kan få bort de gamla garagen och ersätta dem med nya samt att parkeringsplatser placeras på ytterområden.

Nej till poliklinik

Förslaget om en alkoholpoliklinik förkastade man helt i överläggningarna, och så även i remissvaret.

Där har man den uppfattningen att en sådan inrättning ingalunda löser de sociala problem som man har.

För övrigt har man den uppfattningen att de sociala problemen på Ludvika gård inte är större än vad de är inom andra bostadsområden i Ludvika. På något underligt sätt har Ludvika gård i detta fall fått ett mindre gott rykte hävdade man.

Ett allaktivitetshus anser man — i likhet med Landskronagruppern — kan skapas i det hus som omfattar 32 lägenheter men där endast nio är bebodda. Servicen för övrigt anser man dock vara fullt tillfredsställande i dess nuvarande utformning. Man har tillgång till dagshemsplatser, post och en väl utvecklad affärsservice.

ningen att ingenting är så bra att det går att göras bättre.

För den allmänna trivselen är man beredd att göra sitt ute på Ludvika gård.

Kommunen kan heller inte backa ur nu då man satsat så mycket pengar på Landskronagrupperns utredning anser man.

Figur 5:10. Dala-demokraten 81-06-13.

Ludvika Gärd-projektet:

Nu börjar arbetet på en bättre boendemiljö

Det som i valrörelsen 1979 formade sig till ett krav från hyresgästerna om förändringar har format sig till ett stort förnyelseprojekt på drygt 30 miljoner kronor, som tar sin början nästa vecka.

Det handlar om de omfattande förändringar av bostadsområdena Ludvika Gärd och Håksberg som kommer att ske fram till hösten 1984.

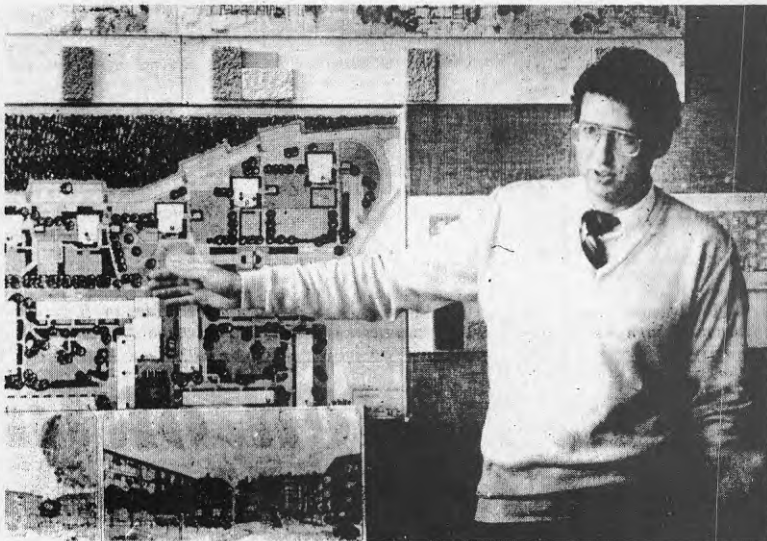
Man är alltså framme vid inledningen av den praktiska delen. Man börjar med en del yttre arbeten på fastigheten Vårvägen 4 på Ludvika Gärd samt på Kastor i Håksberg.

— Jag tycker att vi nu kan presentera ett väldigt fint projekt, som är politiskt förankrat och där vi haft hyresgästerna med oss, sammanfattar kommunalrådet Lennart Granqvist, ordförande i projektgruppen.

— Jag är övertygad om att Ludvika Gärd och Håksberg kommer att bli väldigt attraktiva områden under många år, fortsätter Granqvist.

Ingemar Gustavsson, verkställande direktör i fastighetsbolaget, påpekar att han nu var en hängiven anhängare till projektet trots att han tidigare varit lite tvivlande.

— Det stora intresset och entu-

Jean Francois Richard, arkitekt från Falun, har haft en viktig del i utformningen av förnyelseprojektet på Ludvika Gärd och i Håksberg.

siasmen bland hyresgästerna har verkligen smittat av sig.

Ingemar Gustavsson tycker sig ha märkt att hyresgästerna börjat intressera sig för bostadsfrågor på ett helt annat sätt än tidigare. Stadsarkitekt Per Boström, som fungerar som projektledare, ut-

tatar bland annat att hyresgästerna kommer att få ta aktiv del i det praktiska arbetet att utforma sin boendemiljö. Nu under vintern hoppas man komma igång med målning av trapphusen, där de som bor i undre delen ska göra

målningens jobbet.

Benny Lindgren, ombudsman för Hyresgästföreningen, anser att hyresgästerna haft en hel del att säga till om i projektarbetet. Han hoppas att man även kommer att få ta del i det praktiska arbetet.

Torbjörn Sver

Balkongräckena kom aldrig:
Vi har tröttnat
Ludvika
på att vänta . . .

Hyresgästerna har tröttnat på att vänta på balkongräcken. För att få lite svalka har många i hyreshuset i Håksberg sökt sig ut på balkongerna trots de uppenbara riskerna.

LUDVIKA (DD). Hyresgästerna lever farligt i flerfamiljshuset i Håksberg.

Där har man sedan tidig försommar väntat på balkongräcken, som fortfarande lysér med sin frånvaro. Gemensamt upplever man en negativ form av stadsförnyelse.

— S DAN 10 —

Snyggt' va?

LUDVIKA (DD). Visst såg det bökigt och besvärligt ut då vi kom till Ludvika gård den här kvällen för att delta i den första genomgången av den pågående stadsförnyelsen.

De tidigare entréerna vid flerfamiljshusen vid Ludvika gård har ändrat karaktär. Man anar det sköna som skall komma och ser det redan i de nya balkonger som möter besökaren, och som tydligen tillverkas härute i det fria och som sedan apteras på de olika våningarna.

Ja, visst är det något stort det som nu sker med stadsförnyelse i dessa två bostadsområden i Ludvika. Och inte minst gäller det att förbättra den fysiska miljön.

Och i det fallet får de boende själva vara med och forma sin kommande vardag. Man har också funnit att det där med att själva dekorera trapphusen inte alls är någon dålig idé.

Engagerade

Man engagerar alla, både yngre och äldre och självaste stadsarkitekten, Per Baastrup, finner stor tillfredsställelse i detta att man även fått att engagera de yngre. Därmed ökar respekten för det skapade, framhåller han och ser det hela som en enda stor kampanj mot förstörelse och skadegörelse i våra gemensamma utrymmen.

Rätt fint är det också att låta de här utgöra ett studiecirklararbete. Man arbetar alltså i studiecirklar för att skapa trevligare miljö åt sig själva. Sådana studiecirklar arbetar nu i såväl Håksberg som Ludvika gård. Konstnärlig utveckling kräver dock experthjälp och sådan har man också tillgång till studiecirklarna.

Biomor

Allt börjar nu resultera i de mest inbjudande trappuppgångar där blommor och blader och annat trevligt möter besökaren. Och inom arbetsgrupperna för stadsförnyelsen har man förhoppningen att denna aktivitet att göra trapphusen, attraktivare också skall bidra till att nytillskapa och förbättra sociala relationer mellan inbyggarna.

Det hela är inget nytt påhitt i Sverige, men dock kanske i denna del av landet, tror man i arbetsgrupperna.

Hyresgästerna i Ludvika gård och Håksberg fick också tillfälle att medverka. Efter det att man sammanträffat med hyresgästerna i

Konstnärlig ledare i Ludvika gård är Liselott Ström, som ses längst upp vid dörren och som arbetar tillsammans med Ann-Britt Wikholm och Agda Falgen. (Foto: PER PERSSON).

Hjortrongården i Ludvika gård förflyttade man sig nämligen till Kastor i Håksberg och där man verkligen fick se praktiska resultat av stadsförnyelse.

Förvandlats

Den tidigare privathandeln i Håksberg har helt enkelt förvandlats till den mest inbjudande samlingslokal och där också bastu finns tillgänglig.

I gemenskapen denna kväll informerade stadsarkitekten Per Baastrup om hela upplägningen av stadsförnyelsen i Håksberg och där han bl a kunde omtala att man även har för avsikt att föra postlokalerna närmare hyresgästerna. Detta skall ske genom att utrymmen för posten skapas i det hus där Konsumaffären nu är inrymd.

Man har även diskuterat kio frågan för Håksberg men där man dock har sina betänkligheter med tanke på konkurrensförhållanden med just Konsumaffären.

Den stora frågan är dock parkeringarna i Håksberg och där kommunalrådet Lennart Granqvist också fick gå in och lämna en del lugnande besked till medelade att alla garagen skall avvecklas i Håksberg. Man skall lösa parkeringsfrågan men för en bättre miljö måste man offra samtliga varngaragen men som till viss del kommer att ersättas av kallgarage.

Och om något är så är man helt övertygade om att det skall vara riktigt snyggt och prydligt i såväl Håksberg som vid Ludvika gård.

SWESON

Så mycket konst man kan få för 1 procent!

Ludvika är en präktig stad, socialdemokratiskt styrd och utan de nerläggnings- och arbetslöshetsproblem som drabbat så många andra orter i Bergslagen. ASEA går bra.

"Sommartid", skriver turistbyrå, "erbjuder kommunen mängder av aktiviteter och evenemang. Bussrundurer, ålgsafaris, windsurfing, golf och tennis... Visafärn i Luosa, trivselkvällar i Ludvika gammalgård och gammelmans i Märtenstorp..."

Men jag kommer dit en marsdag med en klar sol som långsamt skär sig ner genom de grusbestängda snödrivorna. Turisterna lysar med sin fränvaro. Det är arbetsdag och i stort sett tomt på gatorna. Mitt uppdrag är att titta på stadsförnyelseprojektet i Ludvika gård.

Det är ett intressant projekt, för här handlar det inte om det vanliga att riva ned och smälla upp nytt - eller som i Västerås att halvera de outhyrd husen. Här tänker man sig kontinuitet och uppriktning, som om Ludvika skulle få leva många decennier till. Och man föreställer sig - faktiskt - att kulturen skulle kunna vara ett medel att göra ett försluttat område till ett attraktivt.

Upprinnelsen till det hela var en skrivelse till kommunalråden från hyresgästerna i Ludvika gård där det bland annat stod: "Även vi vanliga knegarer har rätt till en ständig boendemiljö". Året var 1979 och rappingen hade fallit av från "rekordrens" bostadslängor och punkthus, löst utslängda i terrängerna.

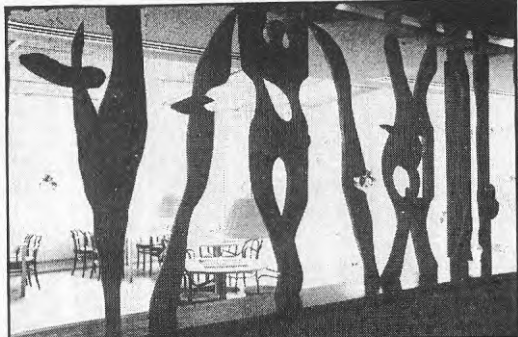
Energisk konsult

Ja, inte bara rappingen hade flagnat utan också trivseln. 185 lägenheter av 617 socialt och ekonomiskt fiasko. Dessutom hade den massiva kritiken mot "funktionalismens" fantasiöslöhet antligen lagit skruv. Det byggdes roligare hus i till exempel Kista och Åkalla och det gordes lyckade försök med ombyggnader av 1960-talsområden i bland annat Göteborg.

Alltså satsade man på ett stadsförnyelseprojekt, med den så kallade "Landskapsgruppen" som planerare. En viktig faktor var att hyresgästernas engagerade sig till hundra procent och fick de boende att delta i både diskussioner och utformning. Och en formodligen lika betydelsefull faktor var att man knöt en energisk konsultnär konsult, Frans von Brüggen, till sig.

Nu är området ett kulturellt och socialt uppfräschningsstykke, en modell för vad man kan göra med en sjuksjög 1960-talsmiljö.

Biblioteksfilialen, som tidigare var inrymd i en kallskrybb på 60 kvadrattmeter, har vuxit till ett kulturhus med öppna fönster

Pensionärernas matsal i Ludvika gård, dekorerad med en spaljé av trädockor. Frans von Brüggen har sågat ut dem ur rivningsvirke från f d faluröda lagårdsvägar. Foto: BENGT OLVÅNG

Byggnadsarbetare Gunnar Spik trivs bra i området, som han själv varit med om att bygga. Dagens arbetsvillkor är klart bättre än när han började, men kanske var jobbarnas sammanhållning större då, säger han.

lokaler, snabbt ökande utlåning och en programverksamhet som ibland överflyglar centrala Ludvikas. Och i anslutning till det verkstadslokaler för keramik, foto, slöjd, målnings och vävning.

Gårdarna har omvandlats till kuperade landskap efter hyresgästernas rekommendationer och försett med spännande lek- och skulpturer, bland annat en ombyggd skördetröska och en bäck att plaska och segla båtar i.

Balkonger och annat har blivit fantasifulsare och trappuppgångarna har av hyresgästerna själva bemålats med exotiska landskap. Samhörigheten har ökat väsentligt, i synnerhet som gårdarna fått en tydlig identitet med bärnanan och bärsymboler. På Hjortrongården står ett jättelikt guldglut hjortron i plast.

Estetiskt genomarbetat

Vidare har man byggt om en huslänga till ett servicehus för pensionärer med matsal, klubbrum och värdecentral. Sjämt lagt till ett centrum för utvecklingsstörda. Dessa "förstads-handikapptade" sköter bland annat bokfästet i kulturhusdelen.

Allt är ytterst prydligt och välorganiserat. Estetiskt är det ett av de mest genomarbetade

Hjortrongården med barnens lekplats. Till höger en ombyggd skördetröska, förvandlad av Frans von Brüggen och Anders Segersson. I Hjärtgrunden en bäck som barnen, när snön har smält, kan fylla med vatten med hjälp av den gamla gårdspumpen.

forsakar en hel del obehag med sina busstreck. Några pensionärer föreslår att man låser dörrarna klockan 18.

Konflikten mellan generationerna är också det enda störande inslag som bibliotekschefen, Kärsin van Brüggen, drar fram. Det vill säga, det är ungdomarna som blivit bortglömda. Barn och vuxna har fått sitt och pensionärerna "upplever biblioteket som en otrolig tillgång", men tonåringarna är helt hemlösa.

Och det är inte bara utrymme de behöver utan att någon tar dem på allvar, visar att också de har en identitet, en egen kapacitet.

Här var till exempel en tjej som bråkade och störde på ett provocerasse sätt. Men när hon fick hänga upp sin systems teckningar på utställningskårmarna blev hon mjuk och rar. Hon behövde att någon gav henne ett ansikte.

Socialchefen Nils Nyström skriver: "Min förhoppning är att servicehuset tillsammans med kulturdelen skall utgöra en samlingspunkt för alla i området och stimulera till kontakt generationerna emellan."

Det vore bra om man inte bara gick omkring och önskade. För det är uppenbart att kommunen har satsat miljoner på lokaler och ting men snålat på personal för att hålla verksamheten igång. Till exempel en konsulent som kunde sköta verkstadslokalerna, syster-sätta tonåringarna och starta olika kreativa projekt.

Det är en synpunkt som den nye kulturchefen i Ludvika Robert Linnerud, också framhåller:

Vi har en utmärkt organisation, ett genomtänkt kulturprogram och en fin satsning på ett decentraliserat kulturliv i kommunen. Men vi får ordet att pruta 500 000 i budgeten. Det går inte. Det enda vi kan dra in på är personalen.

Ett annat krus är kulturlivets organisering. Nu slussas alla pengar till kulturaktiviteter via föreningslivet - och föreningarna gör ett utmärkt arbete för dem som är anslutna - men kräver får inte vara förenings-tillhörighet för att få sina synpunkter tillgodosedda.

Kulturnämnden måste få medel att satsa på andra initiativ, att räkna och sätta på icke etablerad verksamhet. Kanske i samarbete med övriga nämnder. Vad menar man till exempel med "äldreverksamhet" och "barnomsorg" om man inte lägger den kvalitativa mening i ordet verksamhet?

Det har trivts bra hela tiden. Visst var det risigt för fem, sex år sedan. Men problemen var att folk hade så många kortidssjög. De flyttade in några månader och drog sedan vidare. Ingen kände något ansvar. Nu är det kälvare att få jobb, så nu stannar de längre. Man lär känna varandra och bryr sig om sin miljö.

Bengt Olvång

FOTNOT: På huvudbiblioteket i Ludvika finns alla böcker på Aftonbladets teilstiska. Peter Weiss: Motståndets estetik, Torgny Lindgren: Batejsa, Lasse Widding: På ryttmästarns tid, Jan Myrdal: En annan värld, Kjell Johansson: En ridd människas berättelse samt Elsa Grave: Evighetens barns barn. På filialen i Ludvika gård saknades Peter Weiss och Elsa Graves böcker.

tade områden jag set, med en förbluffande mängd konstverk för de slantar en procentregeln tillåter. Men fungerar det? Trivs man?

Ett svar ges av statistiken. Alla lägenheter är uthyrd och vandalsöringen har nästan upphört.

"Stadsförnyelseprojektet har alltså inneburit ett bostadsområde med högre teknisk och estetisk standard, samtidigt som kommunens kostnader minskat med 70%, skriver stadsarkitekten Per Bastrup.

Ett annat svar ger tonåringarna: - Jovisst är det fint, men gamlingarna har fått allt, vi ungdomar har inte fått någonting. Vi får inte ens åka moped här utanför och vi blir utkörda från servicehuset.

- Verkstadslokalerna då?

- Dem får vi inte använda, för där måste man vara med i någon förening. Vi vill ha en egen lokal, där vi kan meka och spela pingis. Och lyssna på musik. Ta hit något band eller spela själva.

- Vad gör ni nu då?

- Vi har gått omkring med listor och samlat nmn för att få en lokal. 400 stycken har skrivit på.

- Vart ska ni lämna dem?

- Till kommunfullmäktige. Ett av kommunalråden får själv skriva på listan.

Säger Gunnar Karlsson (15), Björn och Micke Sandström (13 respektive 14), Anders Nøberg (14), Fredrik Johansson (14), och Kent-Ove Leskelä (15). De är födda på platsen och vill gärna bo kvar även när de blivit vuxna.

- Det finns nog jobb, bara man utbildar sig.

Pensionärerna bjuder på kaffe. De är mycket positiva. Lägenheterna är välplanerade och matsalen är en utmärkt mötesplats, liksom eftermiddagskafé som ju just avnjuter tillsammans med några "snilytande" vänner från stan. Men vissa problem finns ju.

Det är för mycket gubbvalde, säger Hilma Pettersson (89). Kvinnorna har för lite att säga till om. Inte har det blivit mycket till konsultjämnning, trots att kampen varat så länge.

Tonårsbus

Ett mera tydligt oronstämning är tonåringarna som känns hotade och störande. De

Figur 5.15. Hyresgästföreningens skrift.

STADSFÖRNYELSEPROJEKTET I LUDVIKA

Hyresgäster och berörda berättar

HYRESGÄSTFÖRENINGEN I DALARNA
LUDVIKADELNINGEN

KONTAKTKOMMITTÉERNA LUDVIKA GÅRD/HÅKSBERG
PRODUKTIONSANSVARIG EVA WALTRÉ

5.3 De boendes syn på projektet

Vi har genomfört intervjuer med några boende i Ludvika gård och Håksberg. Deras beskrivning av sina bostadsområden och stadsförnyelseprojektet stämmer i hög grad överens med de iakttagelser som redovisas i nedan beskrivna skrift. Även intervjuer med andra deltagare i stadsförnyelseprojektet som ej bor i områdena ger samma bild. Av denna anledning refererar vi de aktiva boendes syn på projektet som belyses i en skrift utgiven av hyresgästföreningen i Dalarna, Ludvikaavdelningen "Stadsförnyelseprojektet i Ludvika. Hyresgäster och berörda berättar". Produktionsansvarig är Eva Waltré. Skriften är utgiven

i oktober 1985 och är hyresgästföreningens dokumentation av stadsförnyelseprojektet.

De inaktiva 97 procenten av Ludvika gårds och Håksbergs invånare, de som enbart informerat sig via massmedia, kanske gått på något möte som arrangerats eller gått till informationskontoret för att få information och hjälp med tvättstuga, nycklar, sopor, balkongräcken, byte av lägenhet m m under ombyggnadstiden, har varit svåra att nå inom ramen för ett så pass begränsat forskningsprojekt som detta. Projektsekreteraren Mirija Björkholm som suttit på informationskontoret under hela byggnadstiden upplever att hon haft någon form av kontakt med merparten av Ludvika gårds och Håksbergs invånare. Det faktum att inga lägenheter står tomma och att bostadsområdena fått gott rykte tyder på att de flesta inaktiva trots allt har en positiv inställning till stadsförnyelsen.

I hyresgästföreningens skrift redovisas bl a intervjuer med 12 hyresgäster, 8 från Ludvika gård och 4 från Håksberg. Samtliga intervjuersoner har varit aktiva i arbetsgrupper eller varit kontakombud, somliga både och. De som intervjuades hade i medeltal bott i 16 år i området och de flesta var mellan 30 och 40 år, några var lite äldre. Hälften av de intervjuade hade barn som bodde hemma.

Grupparbetena i stadsförnyelseprojektets inledningsfas beskrivs. Dessa grupparbeten, med Landskronagruppens arbetsblad som utgångspunkt, har ovan beskrivits och tas ej upp närmare här. Kontaktkommittéernas arbete beskrivs. De sammanträffade ungefär var 14:e dag eller en gång i månaden. Under den intensivaste perioden av stadsförnyelseprojektet fungerade inte de reguljära kontaktkommittémötena, men man träffades då på så många andra möten att man ändå kunde hålla varandra informerade om vad som inträffade.

Varje kontaktkommitté, två i Ludvika gård och en i Håksberg, träffades i hyresgästföreningens lokal på respektive ort. Kontaktkommittéerna bestod av 6-8 personer, varav en var sammankallande. I projektets inledningsfas då Landskronagruppen ledde programarbetet hölls ett antal stormöten, där grupparbetena fortlöpande rapporterades. När projektet sedan fortsatte har projektledningen arrangerat informationsmöten för alla hyresgäster några gånger om året, och då även kallat till sig projektledningen på extra möten då det var frågor man undrade över.

Somliga ansåg att de hade haft mer personlig kontakt med projektledningen i början. De ansåg att inrättandet av informationskontoret med

Mirija Björkholm gjorde att man vände sig till henne i stället, och hon - som man uttryckte det - vidarebefordrade ärendena till projektledningen. Man har tydligen inte uppfattat att hon som projektsekreterare varit en del av projektledningen.

Hyresgästerna beskriver drastiskt hur eländiga bostadsområdena var före förnyelsearbetet. Här följer några citat:

"Det var oroligt på eftermiddagarna och kvällarna, även i veckan. På fredagskvällarna samlades stora gäng av dragna personer och de höll sedan till på Ludvika gård hela lördagen och söndagen. Då kunde det vara riktigt stimmigt och skräligt. Det var absolut ingen barnmiljö och det kändes otryggt att vara ute med barnen. Det fanns heller nästan inga barnfamiljer. Min mamma vägrade komma och hälsa på, hon vågade sig inte hit."

"Ingenting var helt, Allt var sönderslaget. Vi vågade inte knyta nya kontakter för att vi skämdes över hur vi bodde. När vi flyttade in -61 var det snyggt. Sedan blev det bara alkisar i hela trappuppgången. Flera nätter som jag bara satt och grät för att jag inte fick sova. Utemiljön var bara en fyrkant."

Om hur bostadsområdena är nu säger några hyresgäster:

"Det är lugnt. Visst finns det en och annan alkoholist men dom är över 50 och snälla. Även om jag kan bli lite orolig, när de kommer fram till barnen. Nu har det kommit många barnfamiljer."

"Man har lärt känna mer folk genom allt arbete i alla grupper. Man har lärt känna ungarna och de vågar inte vara hur som helst mot en. Det blir ett socialt skyddsnet."

"När man var i trappan och målade om kvällarna så stannade folk och prata. Vi startade med den här trappuppgången, så det kom folk från hela Håksberg och tittade. Så man lärde känna även de som bodde i andra hus."

"För min del känner jag mindre nu. Jag känner ingen i huset. Jag träffar ibland någon i tvättstugan. Förut lärde man känna varandra genom att man höll ihop. Man samlades i trappan på nätterna i pyjamas och försökte tillsammans få tyst på eländet." (Denna hyresgäst har flyttat från nuvarande servicehuset, där hon hade bott i 20 år.)

Den viktigaste förändringen beskrivs här av några hyresgäster:

"Balkongen! Första sommaren bodde vi i stort sett på balkongen. Det var en varm sommar. Jag bara vikarierar på lasarettet, så vi är bundna till stan. Men det blev en toppensommar ändå. Vi solade och myste om dagarna på balkongen och sov där om nätterna!"

"Att vi har fått ett bilfritt område. Vi hade asfalt ända in till husväggen med bilar som stod. Det fanns ingen belysning. Nu kan man ju gå mellan husen när det är mörkt ute."

"Att måla portarna var den roligaste förändringen. Man tänkte från början att inte kan väl vi måla, vi har ju aldrig målat förr. Men det var jätteroligt. Kände sig som en riktig konstnär. Att blanda färg och hålla i pensel."

Hyresgästerna beskriver också en del förändringar till det sämre:

"Tonårsbarnen har ingenstans att vara. Stor miss. De blir utstängda ur biblioteket och servicehuset. De får bara skäll. Vi, några föräldrar, har själva öppet några dagar i veckan. Det är en liten lokal vi bara fått låna, och det brukar vara fullt."

"Förut fanns HSB-service i området, man vara van att bara gå dit och dom fixa det. Nu t ex var jag hos min mamma häromdagen, som bor alldeles i närheten. Det var en som höll på att byta en packning hos henne. Jag frågade om han kunde byta en hos mig också, som behöver bytas. Han svarade att först måste jag ringa, så att det kommer in på datan, och sedan stå i kö för min tid. Oavsett om han hade tid och hade alla grejer med sig."

Övriga hyresgästers passivitet kommenterades av dessa aktiva:

"Vi gick runt med enkäter och knackade på vända dörr. Det var svårt att få folk att svara även om man vänta vid dörren. Många hade resignerat under alla år som inget hade hänt. Ludvika gård hade bara låtit vanskötas mer och mer. Folk hade blivit likgiltiga, struntade i miljön. De stängde dörren om sig och ville vara ifred."

"Om man skulle ha grillfest kom samma ungdomar och vuxna. Det är väl bekvämlighet och osäkerhet. Man vill inte göra bort sig. Många gånger har det stått folk på balkongerna och tittat på."

"Antagligen kommer inte folk till möten för att de ändå inte törs säga något."

En kommentar till ett tillfälle då hyresgästerna varit oeniga om hur bostadsområdet skulle förändras:

"Många ville inte att det skulle förändras med bilplatserna. Helst ville man ha dem ännu närmare , köra ända in i porten. Man ville ha bilarna under uppsikt. Medan de flesta ville ha det som förslaget, bilfritt inne i området. När motståndarna fick se planlösningen, var deras garage skulle stå och hur det skulle bli, då vart det tyst. De kom på att det nog inte var så dumt."

Hyresgästföreningens arbete kommenterades av några av de aktiva:

Hade inte hyresgästföreningen funnits, hade vi hyresgäster inte fått vara med och bestämma i den omfattning som vi fått gjort."

"Jag tycker inte informationen var tillräcklig. De informerade ibland bara Monica och Kjell och det var inte alltid dom informerade oss. De kunde tagit kontakt med flera kontaktombud, så att flera visste vad som pågick."

Informationssekreterarens arbete lovsjungs av hyresgästerna. Nedan följer ett exempel:

"Det skulle inte ha gått att ha det annorlunda. Hon visste vad som skedde i området. Det kändes att hon lyssnade på oss och förde vår talan. Hon höll kontakten mellan projektledningen och hyresgästerna. Jätteviktigt att hon finns i området."

Hyresgästerna ansåg att de påverkat projektledningen i stor utsträckning. En av de intervjuade ansåg dock att allt redan var bestämt och inget gick att påverka.

En kommentar:

"Vi var oense om mycket, planeringen, piskställningarna m m. Vi fick kompromissa. Mycket vart ändrat och vissa saker gick absolut inte att ändra. Mestadels har vi väl fått som vi velat men i vissa fall är vi besvikna och i vissa fall har vi inte gett upp heller."

På frågan varför hyresgästerna tror att de fått vara med i så hög grad svarar några:

"De lovade på ett möte redan från början att vi skulle få vara med. På det sättet kom vi med från början."

"Det är väl senaste mode. Flera andra ställen har ju gjort så här. Det är egentligen ett under att vi fick vara med."

Några erfarenheter av stadsförnyelseprojektet:

"Kul å se hur hela området förändras till det bättre. Grönt å fint, fina fasader, fint i trapphusen. Man ser att dom som bor här trivs bättre."

"När folk inte engagerar sig och kommer efteråt och klagar. Varför gjorde ni si och så. Det känns trist."

"Förarbetet. Det var både tristast och viktigast. Det var bara en massa möten och man visste inte vad det skulle bli av det."

"Trist att inte folk ställde upp då. Däremot är det många som klagar nu. De tycker att det skulle vara annorlunda men när det gick att påverka då var de inte med."

Hyresgästföreningens dokumentationsskrift avslutas med en diskussion där helhetsintrycket av projektet redovisas, problem tas upp och man ger slutligen råd om vad som är viktigt att tänka på till liknande projekt.

Helhetsintrycket är som väntat mycket positivt. Hyresgästerna har varit med och fått fram bästa tänkbara boendemiljö och ett eget ansvar har vuxit fram.

De problem som tas upp är bl a att det ursprungliga problemet med alkoholisterna i Ludvika gård visserligen försvunnit därifrån men dyker upp i Marnäs-området dit flera av de störande hyresgästerna flyttades. Polisen upplever att problemen på Ludvika gård har förflyttats till Marnäs. Frågan vad man ska göra med alkoholisterna kvarstår. Diskussionen om att inrätta ett behandlingshem för dessa kanske borde tas upp igen.

Ett annat problem är att tonåringarna, som tidigare nämnts, glömts bort. De har ingenstans att vara.

Det har varit svårt, framför allt i Ludvika gård, att aktivera många hyresgäster. Det var bra att en gård iordningställdes före de andra, så att de boende kunde se att kommunen, projektledningen och fastighetsbolaget menade allvar. Intresse och engagemang har väckts allteftersom projektet fortskridit. Hyresgästernas erfarenhet är att information måste spridas personligt, lappar i portgångnen och annonser fungerar inte.

Hyresgästföreningens organisation med kontaktkommittéer och kontaktombud har varit en bra bas för just sådan personlig informations spridning.

Hyresgästföreningens sammanfattning av vad som är viktigt att tänka på till liknande projekt tar bl a upp dessa synpunkter. Man tyckte det var bra med en konsultgrupp utifrån. Modellen med arbetsgrupper som behandlade separata problemområden ansågs fungera.

Informationssekreteraren i bostadsområdena fick högt betyg.

Alla kommunens förvaltningar har engagerats i någon utsträckning och många organisationer har tillfrågats.

En förutsättning för att genomföra ett dylikt projekt ansågs enligt hyresgästföreningen vara att kontaktkommitténätet är starkt och helst byggs ut. I skriften pekas på att hyresgästföreningen har haft en viktig uppgift i att stötta hyresgästernas åsikter. Man tar också upp frågan om inte hyresgästföreningen borde ha varit representerad i projektledningen.

5.4 Vad händer sedan?

Sedan stadsförnyelseprojektet avslutats och den reguljära fastighetsförvaltningen tar vid i Ludvika gård och Håksberg avgörs i hur hög grad den fysiska planen, den sociala planen, förvaltningsplanen, energiplanen och den ekonomiska planen kommer att fungera.

Man har fortfarande en hel del problem att lösa och det finns nu ingen samordnande funktion kvar som kan samla hyresgäster, myndighetspersoner, tjänstemän och politiker och dra i de rätta trådarna för att få något utträttat. Ansvaret vilar nu tungt på hyresgästföreningen och fastighetsbolaget att försöka förverkliga de mål som ännu ej uppnåtts.

Den informationspärm som nyinflyttade i bostadsområdena skulle få enligt beslut av projektgruppen är ännu ej utformad.

Det introduktionsprogram för nyinflyttade som hyresgästföreningen skulle utarbeta är ännu ej vare sig utformat eller infört.

Att få organisationen för fastighetsskötarfunktionen fastställd och fungerande så att hyresgästerna och fastighetsskötarna blir tillfreds är en uppgift för fastighetsbolaget.

Figur 5:16. Ur Landskronagruppens programförslag.

Kommunen och hyresgästföreningen har en uppgift att lösa när det gäller lokal och sysselsättningen för tonåringarna i Ludvika gård.

Kommunens och fastighetsbolagets sätt att reda upp den ekonomiska situationen får betydelse för hur stor del av stadsförnyelsen som hyresgästerna får betala.

Fastighetsbolagets projektansvarige har tillägnat sig ett nytt sätt att se på fastighetsförvaltning. Förutsatt att han stannar inom fastighetsbolaget och kan utöva inflytande så finns förutsättningar för att förvaltningen kan ske efter stadsförnyelseprojektets principer. Den övriga ledningen av fastighetsbolaget har växlat och omorganiserats så kraftigt och ännu ej stabiliserats, att man inte kan sja om hur mycket av stadsförnyelseprojektets idéer och arrangemang som kommer att stödjas och vidareutvecklas genom fastighetsbolaget.

Slutförandet av trapphusmålningarna i de kvarter i Ludvika gård som ej dekorerats är en uppgift för hyresgästföreningen.

Adressändringarna kommer att genomföras hösten 1986. Informationsblad kommer att skickas till alla lägenheter och i kuvertet stoppas också postens adressändringskort och blanketter.

Stadsförnyelseprojektet har lett till att man inom hyresgästföreningen gett sig in på fler mindre miljöprojekt med gårdsplanering eller renovering av hus.

Diskussioner har förts i kommunen kring idén att starta ett nytt projekt i Grängesberg, ett generalplaneprojekt, men för närvarande ser det ut att ha runnit ut i sanden.

Socialförvaltningen har inte ändrat sitt arbetsätt alls med anledning av stadsförnyelseprojektet. Något behandlingshem för missbrukare är ej under planering. Problemen i Ludvika gård ser ut att ha flyttat till Marnäsområdet. Det är en öppen fråga vad politikerna tänker ta sig till med detta problemområde.

Ludvika är en utflyttningskommun och frågan är hur man ska tackla övriga bostadsområden, där det steg för steg blir alltfler tomma lägenheter.

KÄLLOR

Dokument

Håksberg diskussionsunderlag principlösningar.
Landskronagruppen, mars 1981.

Ludvika gård diskussionunderlag principlösningar.
Landskronagruppen, mars 1981.

Brukardeltagande i programskrivningsskedet. En
redovisning av första fasen i ett stadsförnyelse-
projekt för Ludvika kommun.
Ann Thulin, Ulla Burell, 1982-06-01

Stadsförnyelseprojektet, Ludvika. Ludvika gård,
Håksberg.
Projektbeskrivning, Ludvika kommun, 1982-03-24.

Programförslag - stadsförnyelseprojektet Håks-
berg och Ludvika gård.
Landskronagruppen, maj 1981. Ludvika kommun.

Vad kommer att hända i Håksberg, 1982-1984?
Information till samtliga hyresgäster i Håks-
berg, juni 1981. Ludvika kommun.

Vad kommer att hända på Ludvika gård, 1982-1985?
Information till samtliga hyresgäster i Ludvika
gård, juni 1982.

Stadsförnyelseprojektet Ludvika gård/Håksberg.
Kostnads- och lånesammanställning 1984-01-12,
Centralkonsult AB, Kent Larsson.

Ludvikahem. Stadsförnyelseprojektet Ludvika gård
Håksberg, Ludvika kommun.
Januari 1984 broschyr.

Välkommen till Lingongården i Ludvika gård.
Socialnämnden i Ludvika kommun, 1983. Broschyr.

Ludvika gård projektarbete social planering.
Ludvika gård 2 projektarbete i social planering.
Redovisning av två projektarbeten i kursen
"Social planering" (20 poäng) vid Högskolan i
Falun, läsåret 1980.

Stadsförnyelseprojektet i Ludvika. Hyresgäster
och berörda berättar. Hyresgästföreningen i
Dalarna, Ludvikaavdelningen 1985. Produktions-
ansvarig Eva Waltré. Broschyr.

Stadsförnyelseprojektet Ludvika gård och Håks-
berg kostnader och finansiering. Slutrapport.
Cargerman & Gerhardsson Byggadministration AB,
1986-04-05, reviderad 1986-06-01.

Protokoll från projektgruppens möten, kommunfullmäktige, kommunstyrelsen, byggmöten och övriga möten som hållits inom stadsförnyelseprojektet.

Intervjuer

Stadsförnyelseprojektet i Ludvika lista över utförda intervjuer i kronologisk ordning:

1982-08-17	intervju	Ingemar Gustafsson
t f VD LSFAB
Barbro Bergman,
kommunalrådssekreterare
1982-08-17	intervju	Lennart Granqvist
kommunalråd
Barbro Bergman
1984-02-10	intervju	Benny Lindgren
avdelningsombudsman i
Hyresgästföreningen
1984-02-10	intervju	Per Baastrup, stadsarkitekt,
projektledare
1984-02-10	intervju	Miriya Björkholm
projektsekreterare
1984-03-07	intervju	Kerstin Eriksson,
lokalvårdare i Håksberg
Ture Eriksson
vaktmästare i Håksberg
1984-03-07	intervju	Eva Hermansson,
boende i Håksberg
1984-03-07	intervju	Miriya Björkholm
Mona Johansson, tillfälligt
anställd på informationskontoret
1984-03-07	intervju	Ann Kristin Broström,
kontaktombud i Ludvika
gård
1984-03-07	intervju	Per Baastrup
1984-10-01	intervju	Jean Francois Richard,
arkitekt White arkitekter
AB
1984-10-01	intervju	Ingemar Gustafsson,
projektansvarig på
Ludvikahem AB
1984-10-01	intervju	Benny Lindgren

1985-03-22	telefon- intervju	Irene Eriksson, områdesvärdinna
1986-01-27	telefon- intervju	Mirija Björkholm
1986-03-05	telefon- intervju	Ann Thulin, arkitekt Landskronagruppen
1986-03-12	telefon- intervju	Ronny Svensson, lärare på högskolan i Falun-Borlänge
1986-03-12	telefon- intervju	Mirija Björkholm
1986-03-17	telefon- intervju	Ulf Gerhardsson, ekonom, f d CK
1986-03-26	telefon- intervju	Lisbeth Billgren, socialassistent
1986-04-07	telefon- intervju	Ann Thulin
1986-04-25	telefon- intervju	Lisbeth Billgren
1986-05-07	telefon- intervju	Bengt Eriksson gruvförvaltare i Håksberg
1986-05-07	telefon- intervju	Krister Grus Radio Dalarna
1986-06-02	telefon- intervju	Mirija Björkholm
1986-06-04	telefon- intervju	Per-Erik Granström kommunalråd
1986-06-09	telefon- intervju	Frans van Brüggen konstnär och konsult
1986-06-18	telefon- intervju	Mirija Björkholm

Övriga källor

Arbnor, Ingemar, 1978: Brukarinflytande vid grupphusprojektering. Studium av processen i ett medinflytandeexperiment. Rapport R12:1978. Byggforskningsrådet, Stockholm.

Broberg, Peter, 1978: Kv. Stora Björn. Ett brukarprojekt i Gävle. Rapport R84:1978. Byggforskningsrådet, Stockholm.

Gustafsson, Staffan, 1986: Brukarmedverkan i plan- och byggprocessen. Ett experiment i Alby, Örebro. R41:1986. Byggforskningsrådet, Stockholm.

de Laval, Suzanne & Wikforss, Örjan, 1986. Samverkan vid bostadsplanering. Beskrivning av brukarmedverkan vid planeringen av Alby, Örebro. R31:1986. Byggforskningsrådet, Stockholm.

Wikforss, Örjan & Fridell, Karin, 1980: Medborgarinflytande i kommunal planering. Rapport från ett seminarium om information, samråd och deltagande. T32:1980. Byggforskningsrådet, Stockholm.

Wikforss, Örjan, 1984: Samråd i praktiken. Om medborgardeltagande i fysisk planering. T15:1984. Byggforskningsrådet, Stockholm.

SAMMANFATTNING

I Ludvika kommun har under åren 1980-1986 genomförts ett brett upplagt samrådsarbete i ett stadsförnyelseprojekt.

Två nedslitna stadsdelar, Ludvika gård och Håksberg med många tomma lägenheter och svåra sociala problem har genomgått en total förändring och är nu attraktiva och populära.

Bostadsområdena byggdes under en tioårsperiod 1953-1964. Ludvika gård hade totalt 608 lägenheter och Håksberg 176 lägenheter. Ca 20% av dessa stod tomma 1980. Ungefär 1250 människor bodde i områdena. Bebyggelsen består av flerbostadshus som förvaltas av allmännyttan. Samtliga lägenheter är hyreslägenheter.

Projektet inleddes på initiativ av de boende i Ludvika gård som i augusti 1979 i en skrivelse protesterade mot sin dåliga bostadsmiljö. Politikerna tog protesterna ad notam och en lång och komplicerad process inleddes. Hundratals möten har hållits och flera hundra boende har mer eller mindre aktivt deltagit i samrådet. Byggnadstiden har pågått under tre år och ombyggnaden har skett i etapper.

Två informationskontor, ett i vardera bostadsområdet, inrättades då byggena startade, vilket har gjort att information mellan fastighetsbolag, boende, kommun, byggare och övriga intressenter har kunnat ske smidigt.

Då programmet formulerades för stadsförnyelseprojektet delades frågeställningarna upp i fem olika grupper: fysisk plan, social plan, förvaltningsplan, energiplan och ekonomiplan. Vi har följt upp dessa aspekter i vår beskrivning, vissa är dock svåra att beskriva i detta tidiga skede, innan projektet ens är formellt avslutat.

Den fysiska förnyelsen består bl a i att områdenas markbehandling helt omarbetats. Tidigare utgjorde merparten av all mark mellan husen parkeringsytor. Parkeringen har nu anordnats i områdenas utkanter och nya grönytor och lekplatser har anlagts. Många lägenheter har fått större balkonger, men för övrigt är bostadslägenheterna oförändrade. Husens fasader har fräschats upp och målats om. Några hyreshus i Ludvika gård har byggts om till servicehus och i anslutning till detta har man byggt en kulturfilial med bibliotek och samlingsal.

Målsättningen för projektets ekonomi har varit att stadsförnyelsen inte skulle belasta hyrorna

förutom vad som hänför sig till normalt underhåll och upprustning. I den första kalkylen stannade totalkostnaden på ca 38 miljoner kronor. Därefter förändrades projektet och utökades åtskilligt och slutsumman närmar sig 80 miljoner kronor, varav ca 60% faller på kulturfilialen och servicehuset.

Flera konstnärer har engagerats i projektet. De har medverkat i större utsträckning än vad som är vanligt i stadsförnyelse och byggande. Deras insatser har gett ett tillskott till båda bostadsområdena som många uppskattar.

Massmedias intensiva bevakning av projektet har förmodligen medverkat till att så många boende engagerat sig i arbetet. Idag är bostadsområdena eftertraktade. Inga tomma lägenheter finns.

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 821170-9
från Statens råd för byggnadsforskning till Wikfors
Visualisering AB, Uppsala

R110: 1986

ISBN 91-540-4650-5

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Art.nr: 6706110

Abonnemangsgrupp:
Y. Byggnadsfunktion

Distribution:
Svensk Byggtjänst, Box 7853
103 99 Stockholm

Cirka pris: 35 kr exkl moms